

E 157/19

Közlemények a br. Radvánszky-család levéltárából.

VI. kötet 1. szám.

RADVÁNSZKY GYÖRGY
ELJEGYZÉSE
BR. PETRÓCZY ERZSÉBETTEL

IRTA ÉS ADATTÁRRAL ELLÁTTA

R. KISS ISTVÁN

BUDAPEST

ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. NYOMÁSA

1903

Kuzsini Győző kedves barátságára

Kiss István

Közlemények a br. Radvánszky-család levéltárából.

VI. kötet 1. szám.

RADVÁNSZKY GYÖRGY

ELJEGYZÉSE

BR. PETRŐCZY ERZSÉBETTEL

IRTA ÉS ADATTÁRRAL ELLÁTTA

R. KISS ISTVÁN

BUDAPEST

ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. NYOMÁSA

1903

E 157/19

A feldolgozott rész különlenyomat a »Századok« 1903. évi folyamából.

A Rákóczi-féle felkelés lezajlása után »Magyarország kincstartója«, a fejedelem kedvelt tanácsosa *Radvánszky János*, haldokló anyja kérése ellenére ¹⁾ a győzők bosszuja elől Lengyelországba menekült; de nemsokára, hogy családja sorsát biztosítsa, elfogadta a kegyelmet s visszatért otthonába. Bár nem érte el teljesen célját, hogy az eperjesi vértörvényszék által halálra kінzott atyja »ártatlanúl kiontott vérét« megbosszulja, törhetetlen hűségét a szabadság és fejedelme iránt végig megbizonyította, s a bukás után atyja emlékeért többet nem tehetvén, az élők: felesége és gyermekei boldogításán fáradozott.

Feleségét kimondhatatlanul szerette. Ha hozzá intézett leveleit olvassuk: a költői stílus, az érzés mélysége és tisztasága meglepően, felemelőleg hat reánk. Felesége levelei sem kevesebb szeretetet árulnak el; két szerető költői szív megdobbanása minden egyes levél, mely magával ragad s tárgya szerint hol elszomorít, hol megvigasztal, de mindig gyönyörködtet.

Isten sok gyermekkel áldotta meg őket s ez által még jobban összekapcsolta szívöket. *Radvánszky János* ezt írja egyik levelében: »Világi dolgaimban legfőbb s legnagyobb foglaltságomnak aléтом fiaimnak nevelését.« ²⁾ Ha tudjuk, hogy hét élő gyermeke volt, elhiszszük, hogy e legfőbb gondból bőven jutott neki; de ő annyi csapás, szenvedés után is atyai kötelességének nemesen megfelelt, s anyagilag is biztosítani akarván gyermekei sorsát, szakadatlan munkával, sok nélkülözéssel

---

¹⁾ 1710-ben írja anyja, *Máriássy Kata Johanna*: »Lengyelországba ne menjetek, inkább csak ott Eperjest legyetek; hamarább jöhetnek haza.« Másik levelében pedig: »Alázzátok meg magatokat, felmagasztal az jó Isten.« *Radvánszky levéltár*: III. oszt. XXII. cs. 47 és 49. sz. — *Deák Farkas*: Magyar hölgyek levelei, 380. 381. ll.

²⁾ *Fogalmazvány. Radvánszky levéltár*: III. oszt. XXXVII. cs. 49. sz.

szerzett legalább is annyi birtokot, a mennyitől atyja agyonkínzásakor az eperjesi rablók megfosztották.

Már atyja halálakor, huszonegy éves korában a legnehezebb küzdelmek árjába sodortatván, az ismerősök s jóakarók nagy száma részvétellel és rokonszenvvel fordult feléje, a mit a bécsiakkal szemben tanusított bátorsága szeretetté fokozott.

Tisztelőinek, jóakaróinak, barátainak száma egyre nőtt, különösen a kurucz korban. Széleskörű összeköttetéseit legjobban bizonyítja, hogy körülbelül 700 személytől maradt hozzá intézett levél a b. Radvánszkyak radványi levéltárában, s ő maga leveles-könyve töredékének tanúsága szerint 1706 márcz. 27-től 1708 okt. 28-ig 2600 levelet írt.

A levelek legnagyobb része bizalmas jellegű. Hozzá fordul oltalomért az elnyomott, segítségért a szűkölködő; mint a fejedelem képétől, mint a felvidéki protestánsok vezéremberétől, jó tanácsot, pártfogást kértek tőle a kurucz kor szereplői s később az elnyomott protestánsok; és hogy nem kopogtattak nála eredménytelenül, azt nagy számban fenmaradt levélfogalmazatai tanusítják.

Nem csoda, ha sok jóakarót, barátot szerzett; de senkivel oly jó viszonyban nem volt, mint Petrőczy István feleségével, Révay Erzsébettel. Barátságuk fejlődését nem ismerve, nem tudhatjuk, a közeli rokonságon kívül mi táplálta azt, de úgy látszik, hogy János a rokonszenvet anyjától örökölte. Anyja szeretetének és bizalmának nem utolsó jele az a végső akarata, hogy fia semmi fontosabb családi ügyben, így gyermekei házassága dolgában se tegyen semmit Révay Erzsébet tanácsa nélkül, akarata ellenére. És ezt Radvánszky János híven teljesítette is.¹⁾

Révay Erzsébetnek huszonkilenc megmaradt levele²⁾ arról tanuskodik, hogy e bizalmat megérdemelte s a legnagyobb bizalommal viszonozta. Mintha a legtökéletesebb embernek tartotta volna Jánost, hozzá fordul minden dolgaiban, sőt a legbensőbb, legtitkosabb családi bajokat is elpanaszolja neki s tanácsot és segítséget kér azok elintézésére.

Radvánszky János mindenben szívesen kezére járt, s ezt annál inkább tehetette, mert felesége is szeretettel ragaszkodott Révay Erzsébethez. Jele ennek, hogy 1705-ben, bár maga is gyenge volt, elhagyva gyermekeit, átköltözött a »hasznos betegségben«
szenvedőhöz Szklabina várába, hogy házánál rendet tartson s nehéz perceit megkönnyítse. Ekkor született egyetlen

¹⁾ U. o. III. oszt. XXXVII. cs. 43. sz.

²⁾ U. o. III. oszt. XXVI. cs.

életben maradt gyermeke Erzsébet, a kit Petróczyné mindjárt a Radvánszky János fiának, Lászlónak szánt feleségül.

Idő multával a két család közötti viszony egyre erősödött. Nagy befolyással volt erre az, hogy maga Petróczy István, családjával nem sokat törődött. Feleségével néha nagyon is gyöngédtelenül, lealázóan bánt. A buzgó protestáns nő Isten-nél keresett vigasztalást s Radvánszky Jánosnál jó tanácsot és segítséget, hogy féktelen férjét megzabolázza. Ugy látszik, nagyon szerette. Mikor nélküle lakott, gyászolta; de szívesen megbocsátott neki és örömmel békült ki vele kétszer is, mert szerelme csak nagy elkeseredésében engedte, hogy férjében keresse a hibát, nem pedig abban a »boszorkányban«, a ki megbabonázta. De mikor szive csordultig telt keserüséggel, mikor látta hogy igaz hívségeért szenved s alábbvalóvá lett egy kocsis feleségénél, mert férje nem hogy becsületét oltalmazná, hanem szeretőjeért meg is becstelenítené, akkor gondolt csak a válásra; bánja, hogy érette legkisebb bút is szenvedett s kesereg azon, hogy nem úgy tett mint hozzá illett volna, hanem keserűségben hullatta ifjusága virágát. És mégis mikor férjének becsületét megtámadják, ő kéri Radvánszky Jánost, hogy »ne nézze gonoszságát, hanem az ő szomorú sorsát, igaz atyafiságát, s az mennyire lehet, becsületinek pártját fogni az ország előtt is méltóztassék.« Mert gyöngéd szive mindig talált okot a közeledésre, a megbocsátásra, mikor észre vette, hogy férje »beteges állapottal van s leginkább melancholiától van a betegeskedés.« De e nélkül is kért volna oltalmat számára, mert családjá jó hírére sokat adott, a mit levelében a következő szavakkal fejez ki: »Én is valóban megcsalatkoztam, midőn az gyönyörűségemet jó hírbe-névbe eddig állítottam vala.«

Nem csoda, ha élete megkeserítőjével szembe állítja Radvánszky Jánost, a ki családjáért él-hal, a kinek állhatatos jóságát ő is annyiszor tapasztalta. Minthogy gyámoltalansága tudatában érezte, hogy »Isten után nincs kihez fordulnia kivüle«, gyakran is kereste fel kéréseivel. Tudva azt, hogy férje csak vele nem mer szembeszállni, őt kéri arra, hogy szoktassa jobb életre, zabolázza meg, s a mikor férje elhagyja, szintén tőle vár segítséget. Hozzá fordul a mindennapos apró dolgokban is, úgy annyira, hogy néha maga megsokalja, hogy annyit zaklatja a családi és országos gondokkal terhelt embert, s mentegetőzik: »Igen gyakran és sokféle állapotokkal szoktam, édes öcsém uram, terhelni kegyelmedet, kérem megbocsásson . . . . Kegyel-med hozzám való jóakarattját ha minden igyekezetemmel is akarnám megszolgálni, tudom, elégségesképen meg nem szolgálhatom kegyelmednek. Istenemet imádom, legyen megfizetője

kegyelmed hozzám, gyámoltalan elhagyatott árvához sok jótéményének.«

Radvánszky János azonban nem fárad bele a barátságba; a mit csak tehet érte, szívesen megteszi, úgy hogy ő az elhagyatott asszony egyedüli támasza. Egymáshoz való igaz szereteteket legjobban mutatja Révay Erzsébet 1708 évi végrendelete, melyben birtokai egy részét Radvánszky Jánosra hagyja, ha férje nem vesz nőül hozzá illő korú, tisztességes magyar lutheránus nőt. Azonkívül őt teszi meg végrendelete végrehajtójának, gyermekei tutorának, s levelében azt kívánja, hogy védelmezze férje ellen jó hírét, gyermekeit; gondoskodjék temetéséről és »mondasson verseket, betévén beléjek sok keserves sorsát, gyermekségétől való keserves bujdosását, uráért tett keserves nyomorúságit.«

Radvánszky János ajánlta is igaz atyafiságát, de Révay Erzsébet szerencsésen megmenekült a haláltól. Viszont a mikor nemsokára Radvánszky János készül veszélyes útra a fejedelem akaratából, Révay Erzsébet is megigéri, hogy »maga előtt viselvén hozzá való igaz atyafiságát, szép bölcs tanácsit és sokrendbéli szolgálatit«, — tőle kitelhetőleg gondot visel feleségére és apró gyermekeire.

Tehát nemcsak az élet terhét kívánják egymásnak megkönnyíteni, hanem a halált is, kölcsönösen igérvén családjuk gondja viselését.

Radvánszky János életben maradván, családjának nem volt szüksége Révay Erzsébet segítségére, de mégis nemsokára újabb alkalma nyílt atyafiságos szeretetét megmutatnia. Az 1709 év elején a labanczok már Zólyom vármegyében is annyira elhatalmasodtak, hogy Radvánszky János családjával együtt menekülni volt kénytelen. Ebben az időben Révay Erzsébet a következő levelet intézi hozzá:

Édes öcsém uram! Ha az Ur Isten arra juttatna bennünket, hogy valahová szorulnunk kellenék, én kegyelmeiddel kívánom mind éltetemet, mind haláloamat, el sem szakadok kegyelmeidetől. Létava vára arra való volna, ha volna benne munitió és jobb porkoláb Mult napokban úgy jártam vele: egy gabonatartó szobámat vidálták ugyanott Létava várában; midőn satisfactiót kívántam volna porkolábtól, minemű választot adott, in paribus kegyelmeddel közlem. — Magam is Bicsiczen lévén, hozzám jött, kivel keményecskén is szolván, szembe állott velem. Egyszóval egy rossz ember, pápista is. Mivel pedig Ottlik uram praefectussa méltóságos fejedelem részéről azon jószágnak, lutheránus ember lévén ő kegyelme, kérem kegyelmedet, szóljon ő kegyelmének, lutheránus porkolábot szerezzen ő kegyelme. Noha ugyan Lengyel,

Prényi és Révai familiák nincsenek az directorság alatt, mindazáltal nem bánnánk, ha jó embert, hitünkön valót rendelne ő kegyelme. Én az én részemről javallanám Csernák uramat, a ki tepliczei tisztartó, elégségesnek is tartanám azon szolgálatra.

Révay Erzsébet.¹⁾

Míg e sorok egyfelől fényesen mutatják Radvánszky János családja iránti szeretetét, másfelől átvezetnek egy másik jellemvonásához, erős protestáns érzületéhez. E jellemvonások itt még békésen megférnek egymás mellett, de nemsokára harcra kelnek egymás ellen, s hogy melyik volt erősebb, az a következőkből tűnik ki.

Mielőtt e harcz elbeszéléséhez kezdenék, legyen szabad röviden vallásos érzületéről is megemlékezmem.

A szenvedés egyik emberre felemelő, másakra leverő hatással van; az egyiket megjobbítja, Istenhez fordítja, a másikat daczossá, istentelenné teszi. Révay Erzsébet az ő gyermekkorát bujdosásban, ifjusága virágát s felnőtt korát keserves szenvedések közt töltötte, de mindez csak az élő hitet erősítette benne. Hasonlatos vala azokhoz a régi protestáns prédikátorokhoz, kik a csapások okát önmaguk tökéletlenségében keresték, s igaz bűnbánattal, felemelő tiszta hittel fordultak a büntető, de véghetetlen irgalmú Istenhez; neki is Isten az egyetlen reménysége, vigasztalója, kinek köszöni, hogy elhagyatottságában is rendelt oltalmára embert, a kire támaszkodhatik, a ki őt megvédelmezi.

Ez erős hite mellett talán neveltetése is egyik forrása hatalmas protestáns érzületének, mely daczosan erősödik a protestantismus szomorú elnyomása alatt, midőn családjának egyes férfi tagjai — egykorúak állítása szerint azért, hogy előmehessenek²⁾ — katolikusokká lettek. Protestáns érzületében is a régi prédikátorokhoz hasonlít: türelmetlen, igen sokszor merev, elfogult. A katolikusokat nem sokra becsüli, a lutheránus embert jobbnak tartja a pápistánál, a mint a főntebb közölt levéltöredékből is kitetszik. De világosabb példa erre az, midőn egyszer azt írja Radvánszky Jánosnak, hogy beteg férjének vegyen orvosságot, »de ne pápistás apothékában.« Mert gyűlöli a hatalmaskodó katolikusokat, szereti

¹⁾ E levél voltaképen *Postscriptum* egy elveszett levélhez. Közlését szükségesnek tartottam itt, mert e nélkül Révay Erzsébet jellemének ismerete fogyatékos lenne. Előbbi leveleit a b. Radvánszky-levéltárból (III. oszt. XXVI. cs.) Deák Farkas közölte a *Magyar hölgyek levelei* cz. kiadványában, 406—430. ll. Ezekből veszem a jellemzést, igen gyakran szösz szerint.

²⁾ *Schmal András*: *Adversaria*. Közölte *Fabó András*: *Monumenta evangelicorum in Hungaria historica*, II. 139. l.

hitsorsosait, s a hol csak lehet, igyekeznek a rajtok ütött sebeket gyógyítani; bujdosókat, elűzött prédikátorokat hivat házához,¹⁾ templomok építésén, egyházak erősítésén fáradozik, s a mikor pápista erőszakosságról, protestáns sérelemről van szó, a mellett izgat, hogy vigyék az ügyet az ország gyűlése elé.

Nagy gondja van a lutheránus egyház méltóságának megőrzésére. 1708-ban keserűen írja: »Valóban szép becsületünkre fordul, ha visszatér hiában püspök uram. Lesz miből csúfot üzni pápista uraiméknak.«

E nagy munkásságában is Radvánszky János a segítő társa, ámbátor ebben az egyben férje sem vár sok biztatást, mert ő sem gyöngébb protestáns ember.²⁾

Protestáns érzületével együtt jelentkezik igaz magyar hazaszeretete. Ez a nőknél általában a lelkesítésben, de még inkább a lemondásban nyilvánul. Ezt tapasztaljuk Révay Erzsébetnél is. Ha férjét hazafiai kötelessége elszólította mellőle, mint a Thököly- és Rákóczi-korban, távollétét szerelmes szíve nehezen bír, de szívesen tűrte. 1704-ben írja Radvánszky Jánosnak: »Azelőtt is igaz leánya voltam hazámnak; tizenkilencz esztendeje uram ő kegyelme nélkül lakván. Sőt az leveleimet is az elmúlt időkben úgy kívántam írnia, hogy valamilyen meg ne botránkozzék s érettem igaz haza igyét abba ne hagyja. . . . Közigynek nem leszek semmiben rontója.«

Hazaszeretetről 1708-iki végrendeleti codicillusának következő szavai is tanuskodnak: »Ha pedig, kitől Isten oltalmazza ő kegyelmét, oly személyt venne el, a ki sem nemzetihez, se ideihez, se hitében hasonló nem volna, vagy idegen országból való volna, akkor egy pénz érő jószágomban se lehessen részes, minden külső-belső jószágomból kiűzettségük, és valamit kötöttem volt uramnak, az mindenestől szálljon felől írt öcsém, Radvánszky János uram maradékira.«

E jellemvonásai: tökéletes szeretete, haládatossága, protestáns vallásossága és hazaszeretete mellett azonban hibái is voltak. A kit egy váratlan csapás ér, annak kedve újra virulhat, de a kinek szenvedése folytonos, a ki gyermekkorát bujdosásban, fiatalsága virágát, sőt férje hűtlensége, gyermekei halála miatt felnőtt korát is keserűségben, gyászban töltötte, a ki az emberekben annyiszor csalódott mint Révay Erzsébet, legyen bármily erős, edzett a lelke, változatlan nem maradhat. Valamint nagy erényein, úgy apró hibáin is meglátszanak a szenvedések nyomai.

¹⁾ Radvánszky János levél-fogalmazványa. Radvánszky lt. III. oszt. XXXVII. cs.

²⁾ *Zsilinszky Mihály*: Egy forradalmi zsinat története.

Kortársai az erények és hibák különös vegyülete miatt szélsőségekre hajlandónak találták s különösen megrójják állhatatlanságát, gyanakodó bizalmatlanságát és mérges nyelvét, mert tapasztalták: »mely indulatos, ha ok nélkül indul is.«¹⁾

E hibáit Révay Erzsébetnek, életéből kell megmagyaráznunk. Állhatatlanságáról, mely körül az egész elmondandó történet forog, nem szólva, a bizalmatlanság a csalódásoknak, az indulatosság a szenvedéseknek következménye. Nyelve kiélesedésén sem lehet csodálkoznunk, ha tudjuk, hogy elhagyatottságában sokszor ez volt egyetlen fegyvere. Mert sok ellensége volt; de abban a meggyőződésben, hogy neki van igaza s Isten megsegíti, felvette a harczot s nem egyszer legyőzte ellenségeit, úgy hogy öreg korában méltán mondhatta: »Már elég példája vagyon, mennyit már kiszóltott Isten e világból, a kik hadakoztak ellenem.«²⁾

Hanem ideje már, hogy kedves ura öccsével való hadakozásának elbeszéléséhez kezdjek.

Említettük, hogy leányát Erzsébetet, mindjárt születésekor Radvánszky János fiának Lászlónak ígérte oda. Radvánszky Jánosnak levélben értesíti férjét az örömhírről.³⁾ »Az én Laczkóm — úgymond — jó újságot fog hallani, mert itt már most is ígérték neki a kis Erzsikét.«

Révay Erzsébet szavának is állott, noha viszonyai férje halála után megváltoztak. Megúnva ugyanis az özvegyi fátyolt, bár sok tavaszt látott már, férjhez ment az indigena Calisius Fülöp báróhoz.⁴⁾ Úgy látszik, ennek oldalán feltalálta azt, a mire ifjabb korában hiába áhítozott: a családi boldogságot. Férje megbecsülte, oltalmazta, s így Radvánszky János támogatására nem volt többé szüksége. A bizalmas viszony mindamellet megmaradt közöttük. Jele, hogy Petróczy Erzsébet alig volt tizenöt éves,⁵⁾ már is komolyan megkezdődtek a tárgyalások anyja régi ígérete fölött,⁶⁾ s a leánykát eljegyezték Radvánszky János idősbik fiával — Györgygyel.

¹⁾ E jellemvonásokat Révay Mihály és Radvánszky János leveleiből vettem. Radvánszky lt. III. oszt. XXVI. XXXVI. XXXVII. cs.

²⁾ E szavakat a néhai Deák Farkas kézíratai közül visszakerült másolatból idézem. Adattár XXI.

³⁾ Radvánszky lt. III. oszt. XXIX. cs. 40. sz.

⁴⁾ E házasság 1715 után kötött, mert Calisius az 1715-iki országgyűlés alkalmával nyert indigenatust. Révay Erzsébet ekkor, tekintve azt, hogy öccse Radvánszky János 49 éves volt, az 50 évet már meghaladta.

⁵⁾ 1705. szept. 6-án született éjjel 11 és 12 óra között. Radvánszky János már 1720 november-havában lépéseket tesz a dispensatió megszerzésére.

⁶⁾ Petróczyiné kezdeményezésére. Adattár XXXII.

A jegyesek között azonban negyedízi rokonság volt, mely az ország törvényei szerint is házasságtiltó akadály.¹⁾ Jóllehet a lutheránus egyház törvényei negyedízi oldalági rokonok közt nem tiltották a házasságot, a katolikus clerus — különösen házassági ügyekben — rájuk erőszakolta saját egyházi jogi felfogását s így ily esetben a protestánsoknak is — ha törvényes házasságot akartak kötni — két dispensatiót kellett szerezniök: egyházit az illető kath. püspöktől vagy a pápától, és államit (consensus regius, relaxatio litis) a királytól. Bármelyiknek elmulasztása keresetet, a házasság érvénytelenségét, sőt fej- és jószágvesztést vont maga után. A nagy büntetéstől való félelem a protestánsokat megpuhította, úgy hogy ha abban a meggyőződésben voltak is, hogy a katolikus clerus praetensiója a békekötések szellemével ellenkezik, engedtek a kényszerűségnek, s a szentszék hatalma előtt meghajolva, nem merték mellőzni a dispensatió kérését, bár annak ára a legtöbb esetben *áttérés* volt.

A hosszas gyakorlat a róm. katolikus egyház praetensiójának annál inkább törvényes jelleget adott, mert hivatkozhattak a bécsi békére is, mely a szentszékek jogkörét változtatlanul hagyta. Ebből kifolyólag már a XVII-ik században a protestánsok is törvénynek tekintették. Radvánszky János maga írja, hogy szükség van dispensatió kérésére, »hogy az által az ország törvényének eleget tegyünk.«

A protestánsok közül sokan remélték, hogy az 1715 évi decretummal felállított vallásügyi bizottság ezt a sérelmet is orvosolni fogja. Bizonyosan a reménykedők közt volt Révay Erzsébet és Radvánszky János is;²⁾ a bizottság azonban 1720 végén, mikor a jegyváltás történt, még nem ült össze s így számolniok kellett a törvénytényé lett szokással. Bármily feltékeny volt egyháza jogaira Radvánszky János, bármily elfogult Révay Erzsébet: »a dispensatió kikérését szükségesnek látták lenni«,³⁾ de a kényszerűség előtt nagyon eltérő lelki állapottal hajoltak meg.

¹⁾ Az országos törvények vérfertőzőnek tekinték a házasságot rokonok között negyedízig s mint felségsértést büntették. Így Mátyás 1462: II. 14., II. Ulászló 1495: IV. 13., Werbőczy HK. I. 107. 1. E nézetet részben III. Károly 1723: XII. 2. változtatja meg, a harmad- és negyedízi rokonok közötti házasságot nem sorolván a felségsértés esetei közé.

²⁾ Radvánszky János kérdezősködik is a commissió felől Pozsonyban tartózkodó fiától Lászlótól, és általa kéri a commissió egyik tagját, Okolicsányi Mihályt, hogy keresse fel, mert okvetetlen beszélni akar vele. Radvánszky lt. III. oszt. LVI. cs.

³⁾ Adattár X.

Radvánszky János lelkiismeretét megnyugtatta az a tudat, hogy az ország törvényének engedelmeskedik. Mivel óhajtotta a házasságot, szívesen magára vállalta a dispensatió megszerzését. Ő maga is érseki dispensatióval házasodott,¹⁾ melyhez kevés költséggel és fáradsággal jutott hozzá bátyja, Palugyay Gábor érseki secretarius segítségével. Pedig az a dispensatió igen enyhe, az áttérés clausulája nélkül van kiállítva. Hogy nem katolikusok kapták, csupán egy zárójel közé tett mondat árulja el, melyben az érsek azt a reménységét fejezi ki, hogy áttérnek, ha a szent lélek megvilágosítja elméjüket.

Az ilyen reménység beváltása nem volt és nem is lehetett kötelező, s mivel így a lelkiismereti meggyőződést veszély nem fenyegette, Radvánszky János aggodalom nélkül kezdett a munkához; hitte, hogy szép szóval és jó pénzzel ezúttal is sikeres lesz fáradozása.

Révay Erzsébet azonban nem a dispensatió minőségébe, hanem már a dispensatió-kérésbe helyezte a lelkiismereti kérdést. Az a tudat, hogy a katolikus papság jogtalan követelésének engednek, hogy magukat megalázzák, nem fért össze merev protestáns gondolkodásával, mely lelkét vezette. Ha nem hallgatott is lelkiismeretének szavára, mikor az volt a kérdés, hogy az eljegyzésből legyen-e házasság? — mégis feltételei azt mutatják, hogy legalább a világ előtt az akart maradni, a ki volt, mert kikötötte, hogy Radvánszky János a kérvényben leánya nevét hallgassa el és olyan dispensatiót szerezzen, mely az ő lelkiismeretével nem ellenkezik.²⁾

Bár a név elhallgatása nehezíté a dolgot, Radvánszky János a feltételeket elfogadta. Mivel lakásuk helye az esztergomi egyházmegyébe esett, a Regensburgban tartózkodó Keresztély Ágost érsek, szász herczeg és kardinális helyetteséhez, a nagyszombati vicariushoz fordult, de a vicariusnak a kérés teljesítése³⁾ nem volt hatalmában. Így két út maradt előtte: vagy magától az érsektől, vagy a pápától kérni dispensatiót. Nagyszombati ismerősei az utóbbi utat javallhatták inkább, mert felkérte Tapolcsányi Lőrinczet, a nagyszombati jezsuita collegium rectorát, hogy szerezzen Rómából dispensatiót. Azonban már ezzel a kérelmével kapcsolatban eltért a Révay Erzsébettel való egyezségtől: elárulta a jegyesek nevét. Ugy látszik,

¹⁾ Dispensatiója megvan a Radvánszky levéltárban: I. oszt. XXIII. cs. 165. sz.

²⁾ Egyezséglevelük nincs meg, talán nem is volt; de feltételeikre későbbi levelekből következtethetünk. Különösen Adattár IX. és X.

³⁾ Adattár X.

hogy a körülmények kényszerítették erre, mert név nélküli, vagy költött névre szóló dispensatiót az egyházjog szerint a pápa csak titkos akadály esetén s az illető plebánus előterjesztésére szokott adni. Titkos akadályról pedig a legbizalmasabb jellegű levelekben sincs említés, sőt még csak czélzás sem fordul elő.

Bizonyosan Tapolcsányi világosította fel Radvánszkyt az anya feltételének lehetetlenségéről, s Radvánszky a siker reményében nevezte meg a jegyeseket, nem is gondolva arra, hogy ezért Révay Erzsébet neheztelni fog.¹⁾

Igy a lehető legjobban elrendezve dolgát s minden bizodalját Tapolcsányi pártfogásába vetve, visszatért. Utközben fülébe jutott az a hír, hogy az esztergomi érseket Pozsonyba várják; felcsillant tehát az a reménység, hogy tőle nyerhet dispensatiót, bár erre sokat nem épített, hanem kérte Tapolcsányi további pártfogását.²⁾

Tapolcsányi a kérvényt egy magyar származású papnak, Dirner Tóbiásnak küldte el, hogy pártfogókat szerezve, juttassa a pápához, de »csak sovány válasza« érkezett,³⁾ mert ha valahol, úgy Rómában az volt az elv, hogy eretnekeknek dispensatiót nem adnak,⁴⁾ Radvánszky János pedig az áttérésre még csak reményt sem nyujtott.⁵⁾

Dirner válasza váratlan és lesújtó volt mind reá, mind beteges feleségére és fiára nézve.⁶⁾ Elméjének felháborodottságában soká nem is tudott választ adni, sőt — mint Tapolcsányinak írja,⁷⁾ — fájdalma könnyebbítésére papi hit alatt elárulta titkát a besztercebányai jezsuita collegium rectorának, Manigai Jánosnak.

Ez más szóval annyit tesz, hogy nem bízott eléggé Tapolcsányiban. A bizalmatlanságra volt is oka. Tapolcsányi a Dirner levelét csonkítva küldte meg neki, kivágott belőle nyolcz sort, s azonkívül az áttérés szükségét hangoztatván, azzal fejezte be levelét, hogy arra vonatkozó szándékát örömmel hallaná.⁸⁾

A Radvánszky családban apáról fiura szállott az élő,

¹⁾ Erről a későbbi levelekből értesülünk. A Petrőczy kisasszony neve legelőször Dirner 1721 jan. 4-én kelt levelében fordul elő. Adattár VIII.

²⁾ U. o. I.

³⁾ U. o. III.

⁴⁾ U. o. II.

⁵⁾ U. o. III.

⁶⁾ U. o. V. és VI.

⁷⁾ U. o.

⁸⁾ Szavai: »Most immár egyéb nem lehet, hanem sub conditione futurae conversionis . . . desuper libenter intelligam mentem.« U. o. III.

erős protestáns hit. Készek voltak hitökért bármit elszenvadni, a miről sokat beszélnek a családi levéltár adatai. Maga János is már gyermekkorától kezdve sokat szenvedett hite miatt, de a szenvedések csak megerősítették lelkét.

Tapolcsányi levelének záradéka elárulta, hogy ő is óhajtaná a jegyesek áttérését, a mi már magában is rossz hatással lehetett a vallásos meggyőzésére féltékeny emberre, s ezt a rossz hatást csak növelte Dirner levelének megcsönkítése.

Benne van az emberi természetben, hogy kész a gyanura, találgatásra, ha észreveszi, hogy valamit titkolnak előtte. Ismerve a katolikus papoknak gyakran az erőszakosságig menő térítő szenvedélyét, Radvánszky János helyében akárki is azzal egészítette volna ki a csonka levelet, hogy Dirner bizonyára a jó alkalom megragadására, két protestáns család áttérésére biztatta Tapolcsányit.

Nem a fájdalom, hanem a bizalmatlanság, a gyanu vezette Manigaihoz, ámbátor azért nem szakított Tapolcsányival sem, mert tekintélyét, közbenjárásának súlyát igen nagyra becsülte, a miben alkalmasint nem is csalódott, minthogy állása s valósi és bölcséleti munkái nem kevésbé növelték jó hírét. Egyúttal azonban más hírokat is kezdett pengetni. Lefestve fia fájdalmát, s hangoztatva hogy a dispensatió megtagadása bujdosásba fogja kergetni, nagy anyagi áldozatra szánta el magát. A jegyesek lelkiismeretének megváltásáért, hogy a dolognak katolikus érdeket kölcsönözzön, 1000 tallért ajánlott fel a jezsuita rendnek, a dispensatióért akár 100 arany taksát, és Dirnernek közbenjárásáért 12 aranyat.¹⁾ Azonkívül engedett rigorositásából s most oly dispensatióval is megelégedett volna, melyben az áttérés reménységképen érintetnék, »csak feltételül ne tétetődjék.«

Dirnernek is hasonló értelemben írt,²⁾ mert Manigaitól megtudta hogy magyar, s remélte hogy »nemzetséges vérének könnyebben hat szívéhez sok keserves búban megöszült fejegyötrelme bujdosásra nézendő fia veszedelmén.«

Kérelmének jogi alapot is keres és a három jezsuitához írt leveleiben majdnem szóról szóra azt hangoztatja, hogy »a

¹⁾ Ez a 12 arany önkéntelenül eszünkbe juttatja, hogy Tapolcsányinak és Manigainak még nagyobb ígéretet tehetett; de hogy milyet, arra nincs adat, mert mindkettőnél személyesen járt s négy szem közt bírta rá őket a rendi fogadalmukkal ellenkező munkára. Annyi azonban bizonyos, hogy ha valamit keresztül akart vinni Radvánszky János, a pénzzel nem fukarkodott.

²⁾ A három jezsuitához írt levél. Adattár IV—VI. szám alatt. — Jellemző, hogy Tapolcsányi eltitkolta Dirner magyar eredetét. Ez Radvánszky gyanuját csak erősíthette.

negyedik gradus utolsó, az isteni törvény szerint nem is tilos, s az okból is így nagy patronus interpositiójára dispensálható; egyetemben s egyelétve vagyunk katolikusokkal; egy földi felleg s azon egy törvény alatt élünk s azért a beneficiumokból sem excludáltathatunk.«

A kérelem megírását és indokolását Manigaira és Tapolcsányira bizza, benyújtását Dirnerre.

Radvánszky szép ígérete utat talált a jezsuiták szívéhez. Minthogy legelőször Manigainak írt, a munkát ő kezdte meg. Tapolcsányihoz és Dirnerhez szóló leveleit bizalomkeltés céljából elküldés előtt megmutatta Radvánszky Jánosnak.¹⁾ Már ebből is sejthetjük, hogy megbízója izlése szerint írt, s mégis lesujtó választ kapott.

Dirner több pappal közölte a dolgot, de közbenjárását sem ígérte senki. Egyik azt felelte, hogy protestánsok pénzért sem kaphatnak Rómában dispensatiót, mások meg azon csodálkoztak, hogy miért nem fordulnak a kérelmezők saját főpapjaikhoz, mert Rómában, mivel még soha sem fordult elő, szokatlan a protestánsok kérése, és Manigai eljárását szerződéses szentség-árulásnak tartották.

Dirner a mellett, hogy a csodálkozókkal csodálkozik, sajnálja, hogy fáradsága nem fizette ki magát. »Impensam operam perdidit!«²⁾

Az 1721 jan. 4-én kelt kedvezőtlen válasz Manigai közvetítésével Radvánszky Jánosnak még kezéhez sem juthatott, mikor Révay Erzsébet már beleunt a dologba.

Láttuk, hogy a dispensatió-kérést sem tudta a maga protestáns lelkiismeretével összeegyeztetni és sajnálattal hallotta, hogy Tapolcsányi kedvezőtlen válasza után Radvánszky nagyobb körben, és a protestánsok legnagyobb ellenségei, a jezsuiták javára tett költséggel folytatja a munkát. Különösen azt fájalta, hogy oly sokak előtt elárulták a jegyesek nevét, mert a kétszeri kedvezőtlen válasz után nem bízott benne, hogy »farkas«, azaz feltétel nélküli dispensatiót nyerjenek. Lelkiismerete sérelmével pedig a házasságba beleegyezni és kétséges reményekért leánya jó hírét kockáztatni nem akarván, jobban esett »anticipate megírnya«, hogy inkább hagyják félbe a dolgot, sem mint »azután később mind magunk, mind az gyermekink lelkünk sérelmével siránkozunk egyike-másikára és örökké való keserüséget viseljük.«³⁾

A gyűrűváltást a házasság első kötelékének tekintette az

¹⁾ Adattár VII.

²⁾ U. o. VIII.

³⁾ U. o. IX.

egyházi jog, sőt — különösen a protestánsoknál — házasságkötésnek is.¹⁾ Mennél jobban átment és megerősödött ez a közfelfogásban, annál nagyobb sértésnek tartották a visszalépést. Innen érthetjük a Radvánszky család elkeseredését, melyet János oly hatalmasan fest Révay Erzsébetnek adott válaszában.²⁾ Ezenkívül ügyesen ragadja meg, mint Isten megsértésének jelét azt a csekélységet, hogy Révay Erzsébet aláírás nélkül küldötte el levelét, a mi a vallásos asszonyra nem maradhattott hatástalanul. Azonban válasza legnagyobb részében komoly érvekkel bizonyítja, hogy semmit sem csinált ezen dologban »híre, kedve s akarattja ellen.«

Dispensatióra a protestánsoknak is szükségök van, nem azért hogy lelkiismeretüket csendesítsék, hanem hogy az ország törvényének eleget tegyenek. Dispensatiót a vicariustól nem nyerhetvén, feljebb való rendhez, a pápához fordult. A jegyesek nevét elárulta, mert nem lehet kérni a nélkül, hogy meg ne mondja az ember, kinek. Különben is papi hit és titok alatt tette a mit cselekedett.

Ha nénje sokat ad leánya lelkiismeretére, ő sem kevesebbet a fiáéra; azért, hogy a dispensatióban ne legyen *farkas*, »nevezetes költségre resolválta magát a sajátjából, a melylyel szabad.«

A dolog abbanhagyásáról szó sem lehet, mert naponként várja a római választ, mely előbb érkezik meg, mint levele Rómába.

E levél nagy hatással volt Révay Erzsébetre. Bővebb üzenettel küldi szolgáját, de sietve levelet is ír, hogy addig is jó reménységben legyenek. A sietségből s levele általánosságából látszik, hogy nem gondolt a keserüségre, melyet kedves öccse családjának okoz. Holmi gonosz lélekről beszél, mely kápolnát akar építeni ott, a hol az Ur templomot épít. A házasság is Isten dolga; imádkozzanak a jegyesek lelki üdvéért, hogy ne tehessen gátlást a gonosz. Ne búsuljanak, mert jól fog menni a dolog. De hangoztatja a további titoktartást és inti

¹⁾ Az utóbbit szépen fejezi ki Zdanszky András Radvánszky Jánoshoz intézett levelében: »Data utrinque fides et consensus parentum, quae alioquin desponsatio dici solet, est primum vinculum matrimonii.« Adattár XXXIV. sz. — A protestáns felfogás az 1567-iki debreczeni zsinat VIII-ik cikkelyében nyilvánul. A házasságot nem az esküvés által kötött papi kötelék csinálja, mert a házasulók minden törvényes egyetértése magában foglalja az esküt, mint a gyűrű, jegy és a jobb kéz törvényes egybekapcsolása mutatja. *Kiss Áron*: A XVI. században tartott magyar református zsinatok végzései, 576. l. — Ezzel a felfogással tartja az 1562-iki debreczeni hitvallás az eljegyzés felbontását és a mással való jegyváltást házasságtörésnek. *Kiss Áron* id. m. 169. l.

²⁾ Adattár X.

Radvánszkyt, hogy csak olyan dispensatiót fogadjon el, mely lelkiismeretével nem ellenkezik, különben küldje vissza, ne fizessen hiába.¹⁾

Igy visszatért volna a kívánatos jó egyetértés, de nem volt sokáig öröm benne, mert Radvánszky János e levéllel körülbelül egyszerre kapta Manigaitól Dirnernek már ismer-tetett kedvezőtlen válaszát.

Manigaiban, a kiben pedig jobban bízott mint Tapolcsányiban, ekként szintén csalódván, újra bizalommal fordul Tapolcsányihoz,²⁾ de sem választ, sem vigaszt nem nyer tőle. Ezzel azután három hétig meg is szűnik köztük a levelezés; azonban a hallgatás is ékesen beszél a Radvánszky család fájdalomáról, reménytelenségéről. Pedig mennyit kellett még reménykedni és csalódní a dolog végleges kifejléséig!

Mert most is igaza volt a példabeszédnek: *A hol nagy a szükség, közel a segítség.* Dirner, miután a Manigai indokai-val hajótörést szenvedett, Tapolcsányi helyesebb utasításával próbált szerencsét. Sikerült is Olivér kardinálist, a ki a pápának a kérvényeket be szokta mutatni, megnyernie s közvetítésével az ügyet a pápa elé vinnie. Erről jó reménységgel értesíti Tapolcsányit, ki mindjárt közli az eredményt Radvánszkyékkal.³⁾

Radvánszky János, bár sok keserves búban öszült meg feje s ez ügyben is sokat csalódott, megtartotta lelke fiatal-ságát, újra tudott remélni és reménységében örvendezve meg-újulni, annál inkább, mennél váratlanabb volt a jó hír akkor, mikor »már vádolni is kezdték az emberek (Révay Erzsébet) nagy extremitásra hajlandóságokban.«

Mintha bizonyos lett volna a jó válasz, már az expedi-tió módjáról gondoskodik, s igen szeretné, ha a választ roko-nához, Okolicsányi János püspökhöz intéznék, a ki előtt ismeretes ügyök igazsága s így hamarabb czélt érnek.⁴⁾

A nagy örömet azonban csakhamar követte a visszahatás, az aggodalom. Radvánszky János belátta, hogy két dologért: a dispensatióért és Révay Erzsébet hajlandóságának megtartá-sáért kell küzdenie, s azt is sajnosan tapasztalta, hogy mikor egyik helyen jól megy a dolog, a másikért kell aggódnia.

Szavaiból látszik, hogy a hosszas hallgatást meg-meg-

1) 1721. jan. 31. Eredetije elveszett, csak Deák Farkas másolatában maradt meg. Adattár XI.

2) E levélnek fogalmazata szintén elveszett, de hivatkozik rá az Adattár XIII. számban.

3) U. o. XII.

4) U. o. XIII.

szakították Révay Erzsébet panaszai, vádjai. Nem tudott már benne bízni, mert tudta, hogy türelmetlen, nem vet számot a távolsággal és idővel, sőt arra is képesnek tartotta, hogy Tapolcsányit a dolog keresztülvitelétől visszatartja; azért márcz. 24-én kelt levelében újra pártfogását kéri s figyelmezteti, hogy ne hallgasson az asszonyra, mert már megvolt a kézfogás és gyűrűváltás.¹⁾

Kapott is Dirner néminemű választ, de Radvánszky János kívánsága szerint való dispensatiót nem szerezhették. A pápa nem is dispensatiót adott, hanem a *Dataria* elkerülésével püspöki felhatalmazást a dispensatióra, ha a jegyesek áttérnek a katolikus vallásra. Ily feltétel alatt Róma nélkül is könnyen megnyerhették volna a dispensatiót. Az egyetlen kegyes engedmény az volt, hogy titokban is áttérhetnek.²⁾ Természetes, hogy ezért taksa nem is járt, de Dirner ezért is — mintha a legjobban végezte volna dolgát — kérte jutalmát.³⁾

Tapolcsányi nézete szerint meg is érdemelte, mert azt hitte, hogy a pápai *commissio* megnyerésével a jég meg van törve. Az nem izgatta, hogy a dispensatiót áttéréssel kell megérdemelni, mert bízott benne, hogy talál módot a feltétel enyhítésére s okkal-móddal jóformán lehet stilizálni a dolgot. Kész terve is volt a pápai akarat kijátszására, de nem merte levélre bízni, hanem magához hívta Radvánszky Jánost, hogy négy szem közt beszélhessék meg a tervet.⁴⁾

A levelezésben erre megint néhány heti szünet következik s így nem tudhatni, hogy találkoztak-e? Annyi azonban bizonyos, hogy a nagy titoknak nem lett semmi eredménye. Tapolcsányi az érsek elé akarta vinni az ügyet, de ebben sem bízva, azt ajánlotta, kérjenek a nyitrai püspöktől vagy vicariustól dispensatiót.

Ugy látszik, hogy a protestánsokkal szemben gyakorolható kegyekre nézve nem volt egyöntetű az eljárás az egyházmegyékben, mert a püspökök különbözőképen fogták fel jogkörüket. Innen van, hogy míg az esztergomi érsek és vicarius a esküdtek arra, hogy protestánsokkal szemben semmi kegyet

¹⁾ Adattár XIV.

²⁾ U. o. XV. és XVI.

³⁾ U. o. XV.

⁴⁾ A pápa válaszából következtethetünk Tapolcsányi indokaira, mert a titkos áttérést ily esetben olyankor szokták megengedni, mikor az illetőket nyilvános áttérés esetén hozzátartozóik haragja, kitagadás és tetemes anyagi kár érhetné. Bizonyos tehát, hogy Tapolcsányi indokai között igen előkelő helyet foglalhatott el Révay Erzsébetnek mindenek felett uralkodó protestáns meggyőződése.

nem gyakorolhatnak,¹⁾ addig az egri és nyitrai püspök könnyen dispensált protestánsokat is.

Tudta ezt jól Radvánszky János is, de azt hitte, hogy mivel a jegyesek nem a nyitrai dioecesisben laknak, onnan dispensatiót sem nyerhetnek. Ez így is lett volna jog szerint, de Tapolcsányi nem azért ismerte alaposan az egyházi jogot, hogy kibívót ne találjon alóla. Tudta, hogy a Petróczy kisasszonynak van birtoka a nyitrai egyházmegyében, s megkérdezte, hogy Radvánszky Jánosnak van-e? Ha volna és fia ott lagnék bizonyos ideig, jogosan fordulnának a nyitrai püspökhöz.²⁾

Radvánszky örömmel, de némi bosszankodással is fogadhatta e kései jó hírt. Elgondolta, hogy ha ez előbb jut eszébe Tapolcsányinak, nem kell vala majdnem haszontalanul Rómában késleltetni az ügyet, mert a nyitrai dioecesisben, Trencsén megyében volt birtoka, s mind a püspököt, mind vicariusát Rácsayt, jóakaróinak tartotta.

Többé nem látott a dologban nehézséget, s a pápai commissiót figyelmen kívül hagyva, személyesen fordult Rácsayhoz, de »csak úgy mint anonymus barátja dolgában.« Jóvá akarta ugyanis tenni jóhiszeműleg elkövetett hibáját, s hogy a már ingadozó és vádaskodó Révay Erzsébet kedvét újra megnyerje, név nélküli dispensatiót igyekezett szerezni.

Tapolcsányinak — elég későn — lelkére köti a hallgatást, Rácsaynak sem árulja el a jegyesek nevét, hanem mintha most kezdődnék a dolog, általánosságban puhatolja, vajjon az ő csekély protectiójára adhatna-e a vicarius dispensatiót? Jóságáért előre is biztosítja a jegyesek úri rendéhez illő hálájáról, de hangoztatja a titoktartás szükségét.³⁾

Még meg akarta nyerni Révay Erzsébet beleegyezését is, mert már sajnosan tapasztalta, hogy »feminae sunt mirabiles.« De ez irányú munkásságáról sem Calisiusnénak, sem neki nem maradt levele; úgy látszik azonban, hogy most Révay Mihály közbenjárását is kérte s Révay el is járt a dologban. Van ugyanis Radvánszky Jánosnak egy keltezés nélküli levélfogalmazványa,⁴⁾ melyben megköszöni Révay Mihály szives munkáját, és örömét fejezi ki Calisiusné hajlandósága fölött. Hangoztatja a jegyesek nevének eltitkolását, a név nélküli dispensatio szükségét, a mit az egész ügy kezdete óta csak most óhajt komolyan. Ezzel összefüggően írja azt is, hogy fia »illendő móddal

1) Radvánszky lt. I. oszt. XXVII. cs.

2) Adattár XVII.

3) U. o. XVIII. és XIX.

4) U. o. XL.

s rend szerint« a főpapnál nem tisztelkedhetik s »a szolgarend és belsőbb embereinek« kegyét nem nyerheti meg.

Ez azt mutatja, hogy magyarországi főpapról van szó. Az első kísérlet Magyarországon is történt; de a nagyszombati vicariusnál személyesen járt s fiát kimenthette, hogy »mi mord rusticitását ne véljék.« A vicarius kedvezőtlen válasza után két terv között ingadozott: vajjon az állandóan külföldön tartózkodó érsektől, vagy Rómából kérjen-e dispensatiót? Hogy azt más magyar püspöktől is megnyerhetné, arra mostanáig nem is gondolt.¹⁾

Rácsay válasza elveszett, későbbi leveleiből azonban következtetni lehet, hogy kedvezően írt; de Radvánszky Jánosnak az volt a sorsa ez egész történet alatt, hogy vagy a dispensatió ügyének állása, vagy Révay Erzsébet hajlama nem volt kedvező. Most, a mikor biztos reménység kecsegtette a dispensatió megszerzésére, Révay Erzsébet kebelében épített újra kápolnát a gonosz, mert kétszeri hajótörés után már nem bízott abban, hogy Rácsay »farkas« nélküli dispensatiót ad. Különben is sajnálattal láthatta, hogy Radvánszky János hosszas erőlködésének, költekezésének csak a dolog elhíresedése lőn az eredménye; mivel pedig lelkiismeretével sem tudta összeegyeztetni a dispensatió-kérést, leste az alkalmat a szakításra. Addig is, míg erre alkalom kínálkozott, írt és izengetett, hogy hagyjon fel a munkával, térjen le arról az útról, mely Istennek nem tetszik. Ha már az első összekocczanásból béke lett,²⁾ s Révay Erzsébet beleegyezését adta, hogy a Rómában megkezdett munka tovább folyjon, akkor kedvező válasz esetében nem lehetett volna szó a visszalépésről; de most újabb forumhoz fordultak, a mihez az ő beleegyezése is kívántatott. Révay Erzsébet tehát megragadva az alkalmat, jóllehet Radvánszky János most mindent az ő szája íze szerint csinált, beleegyezés helyett visszakövetelte a gyűrűt.³⁾

Egészen természetes, hogy ez a fordulat Radvánszky Jánost kihozta sodrából. Majd egy év óta fáradozott, költekezett a dispensatió megszerzéseért, s mikor a jó reménységnek egy nagyobb, biztatóbb szikrája csillant fel, Calisiusné ezt a reménységét is meg akarta hiusítani, hitszegően bánva vele, a kit régen bizalmával tüntetett ki.

¹⁾ Annyira általános tartalmú különben az egész levél, hogy keltét bizonyossággal meg nem állapíthatom.

²⁾ Maga Révay Erzsébet békének, fegyverszünetnek tekintette. Ily értelemben írja: »Hol bomolnak békességek punctumai, bomol ott a békesség.« Adattár XX.

³⁾ U. o. XX. és XXXIII.

Válasza kemény, haragos volt. Calisiusné mentegetőzése nevetséges. Azt írja, hogy próbára akarta tenni, vajjon bízik-e benne annyira, hogy kiadja a gyűrűt; de látja, hogy nincs igaz szívvel hozzá. Különbösen is annyira eltávolított egyezségüktől, mint ég a földtől, mert mindent híre nélkül, tanácsa ellen cselekedett. Azért — mint már annyiszor — újra »kéri a lökismeretére, hagyjon békét, mert bizony ha százszor elhozzatja sem lesz belőle semmi azon az úton.«

Tudjuk, hogy vádja nem igaz, s az is bizonyos, hogy levele első része nem őszinte. A gyűrű visszakérésével csak dilemma elé akarta állítani Radvánszky Jánost. Ha egy szóra visszaadja a gyűrűt, célját kellemetlenség nélkül eléri; ha nem, akkor bizalmatlansággal vádolhatja, a mi megint egygyel több ok a szakításra. Mindkét eset neki volt előnyös, mert a gyűrű visszaadásával elárulták volna, hogy a házasságot már nem óhajtják, vagy a dispensatió megnyerésében nem bíznak; ha pedig nem adják vissza a gyűrűt, akkor is ő állhatott az erdő felől s újabb váddal léphetett fel, a mire szüksége is volt, mert mennél több látszólagos vagy való okot hozhat fel a szakításra, annál inkább elháríthatja magától a hálátlanság, az állhatatlanság vádját.

Igy homályos levelének csak leghomályosabb mondatával kell komolyan foglalkoznunk, mely a következőleg szól: »Most lett volna módja kegyelmeteknek Pesten keresni. Bezzeg istenes dolog lett volna, hogy lutheránus ember Istent imádtá volna kegyelmetekért; jó példát adott volna kegyelmed másoknak.«

E szavak értelmét megvilágosítja a pesti vallásügyi bizottság története. A *commissio religionis* az 1715 évi országgyűlésen állítottatott fel a vallási ügyek, de különösen a vitás kérdések gyors eldöntésére. A bizottság csak 1721 márcz. 15-én kezdte meg működését. Révay Erzsébet, a ki úgy is lelkiismereti sérelmet látott abban, hogy a dispensatióért kath. főpapok előtt alázzák meg magukat, az ügyet mint vitás kérdést, vagy mint protestáns sérelmet a pesti commissió elé akarta vinni, bízva benne, hogy a commissió az igazságért és Radvánszky János tekintetiért elvi jelentőségű döntéssel a protestáns házassági ügyeket kiveszi a római katolikus püspökök jurisdictiója alól.

Révay Erzsébetnek e terve és Radvánszky Jánosnak Rácsayhoz való fordulása körülbelül egy időre esik, s ettől kezdve a céljaikban rejlő elvi ellentét örökre szétválasztja őket. Az »extremitásra hajlandó« Révay Erzsébet lelkét annyira eltölti a protestáns érdek, hogy a körülményekkel számot vetni, a nehézségeket észrevenni, mérlegelni nem tudja, nem

akarja. Ellentétbe jön önmagával is. Eddig tiltakozott a jegyesség elhíresítése ellen, mert nem bízva a dispensatióban, leánya jó hírét meg akarta menteni. Míg régebben sérelmet látott abban, hogy Radvánszky János papi hit alatt elárulta a jegyesek nevét, most még kétségesebb sikerű vállalkozással nyíltan világiak elé akar lépni a protestáns szabadságért.

Szó sem lehet róla, hogy Radvánszky János ezt ne óhajtotta volna,¹⁾ de jobban ismerte a commissió tagjait és a haszontalan kísérleteknek elhíresedésében rejlő akadályt, sem-hogy bízott volna Révay Erzsébet álmainak teljesülésében. Különben is az egykori kuruczból békés természetű ember lett. Tapasztalva, hogy a nagyobb, szerencsésebb hatalom ellen az ország egyező akarata sem boldogulhat: ha érezte is, hogy a katolikus papság követelése, a protestánsok feletti bírásokodása igazságtalan, azt is kellett éreznie, hogy a clerus hatalmával szemben ő tehetetlen.

Kár, hogy épen e legérdekesebb időszakból nincsenek meg levelei, csak Révay Erzsébet következő leveleiből következtethetünk azok tartalmára.

Szándéka tisztaságára Istent híva tanunak, bizonyította, hogy csak azt tette, a mihez Révay Erzsébet beleegyezését adta. A gyűrűt — mivelhogy szégyen lenne családjára, mikor már annyira elhíresedett a dolog — nem adja vissza, sőt tovább is fárad a dispensatióért, s ha megnyeri, a leányt törvényes erővel is kényszeríteni fogja a házasságra.

Valamit írt Calisiusról is, a miből Révay Erzsébet azt következtette, hogy össze akarja őket veszíteni. Mint később kiderül, bizony nem is ok nélkül, mert Calisius a fiának akarta megszerezni gazdag mostoha leányát. »Ő is sürgette a változást«,²⁾ alattomban élesztette a felesége lelkében dülő harcot, s mikor azon tépelődött, hogy lelkiismeretét sértse-e meg, vagy Radvánszky Jánost? könnyen találhatott alkalmat, hogy a mérleget a lelkiismeret javára billentse. Ámde az asszony lelke egyensúlya azért helyre nem állott. Radvánszky Jánost újabb vádakkal árasztja el, fenyegetőzik s végül így fakad ki tehetetlen dühében: »Édes öcsém uram, kérem kegyelmedet, ne kényszerítsen arra, hogy sírjak kegyelmetek házára.«

Zavaros, zagyva stilusa is elárulja lelki harcát, felkorbácsolt indulatait. Írás közben különböző érzelmek és gondolatok rohanják meg, ezért mondatait néha be sem fejezi, más-

¹⁾ Már 1721 jan. 30-án, tehát a bizottság tanácskozása előtt, tárgyalni akart egyik commissariussal, Okolicsányi Mihálylyal, ez ügyben. Radvánszky lt. III. oszt. LVI. cs.

²⁾ Adattár XXX.

kor még mintha maga sem volna tisztában önmagával, oly homályosan ír. Mindamellett, a ki ismeri a körülményeket, könnyen megértheti.

Radvánszky Jánossal szemben ő is Istenre hivatkozik, kinek most is dicsőségét promoveálja s a ki hadakozni fog érettök. A dolgot sem ő, sem leánya nem híresítette el, hanem Radvánszky János leányai és veje.¹⁾ A ki híresítette, köszönje magának. Készebb meghalni, hogynem lelkiismerete ellenére ennyi bosszuságtételért leányát adni. Am indítson pert ellene Radvánszky János, ártatlansága tudatában és Istenben vetett bizalmában nem fél tőle, bár a költségek megtérítése árán kész volna azt elhárítani.

Már korábban is, a mikor írja: »Erővel leányomat nem adhatom, . . . szeretet legnagyobb fundamentuma házasságnak, a nélkül mindennemű gazdagság semmirekellő« — sejteti, hogy leánya Györgyöt nem szerette. Most a fenyegetésre — a mi a bíró előtt is érv lenne — a nem szeretést utálattá fujja fel. »Nem elég — úgymond — lutheránusnak lutheránát elvenni. . . . Miért utálta meg leányom?« — és itt egy mondat következik, mely talán felelet a kérdésre: »Ha tovább is perelni kívánja, saját öcsém uram leveliből megbizonyítja (az utálat okát?), a ki bizony nagy becstelenségére fog szolgálni kegyelmeteknek.«²⁾

Erdemes lesz e pontnál egy kissé megállapodni.

A régiék a szív jogaival nem sokat törődtek. A kik élvezték is a szerelem boldogító erejét, vagy érezték kínjait, öreg korukban azok is mosolyogtak volna Révay Erzsébet szavain, mert a házasság fundamentumának mindkét részről a szülők és atyafiak egyező akaratát (consensus) tartották. Ezt és nem a szerelmet hangoztatják a lakadalmi meghívások is.³⁾ A szülők akaratuk és legjobb belátásuk szerint

¹⁾ Ha úgy is volt, nem a Radvánszky János akaratából történt. Ő csak kényszerűségből árulta el a jegyesek nevét papi hit alatt, és ezután sem hirdette. Pozsonyban tartózkodó fiának, Lászlónak írja: »Sokban akadoz a mi dolgunk kívül belül. Te ottan mindent dissimulálj és semmit se szólj in specie az úron, Révay Mihály uramon kívül.« Radvánszky lt. III. oszt. LVI. cs.

²⁾ 1721. ápr. 23. Eredetije elveszett, csak Deák Farkas másolatában van meg. Adattár XXI.

³⁾ Annyira szükségesnek tartják a consensust, hogy a kiknek szülők elhaltak s közeli rokonaik nem voltak, azok a barátok beleegyezését hangoztatják a meghívókban. Így *Sextius Mihály* korponai predikátor 1685 jan. 27-én kelt meghívójában ezt olvassuk: »Nobilem virginem Elisabetham, generosi quondam Pauli Gedey derelictam filiam in futuram vitae fortunarumque sociam, accedente unanimi utriusque partis amicorum consensu, mihi adoptaveram.« Radvánszky lt. III. oszt. III. cs. 102. sz.

rendezték sőt »rendelték« gyermekeik sorsát, s az ifjaknak engedelmességre kellett. A szebb leányoknak néha, különösen ha atyjuk meghalt s anyjuk igen engedékeny volt, válogatni is lehetett; de Révay Erzsébet nem olyan asszony volt, hogy ezt megengedte volna. Különben is az érdekházasságoknak azzal a gyakori esetével van dolgunk, mikor a szülők előre határoztak gyermekeik sorsáról, összeházasításáról. Révay Erzsébet Radvánszky Laczkónak ígérte leányát. Hogy azután nem Laczkó, hanem a bátyja György jegyezte el, az a véletlen dolga volt. Révay Erzsébet a jegyváltáskor bizonyára kevéssé érdeklődött leánya szíve érzelmei iránt, de mikor azt tapasztalta, hogy Radvánszky János az ő aggodalmaival nem sokat törődik, jónak látta kinyilatkoztatni, hogy leánya sem akar, nem erőltetheti. Mikor pedig Radvánszky János azt felelte, hogy majd erőlteti ő, még pedig törvényesen, akkor azt állította, hogy a leány nemcsak nem szereti jegyesét, hanem utálja is. Erős érvnek tarthatta ezt, mert senki sem ismerte nálánál jobban a Radvánszky János és felesége közötti gyöngéd viszonyt, a nagy szerelmet, melyet az idő nem tudott megemészteni, sőt kisebbiteni sem.¹⁾ Bizonyosan tudta, érezte Radvánszky János, hogy »a szerelem fundamentuma házasságnak«, de azt is észre kellett vennie, hogy Révay Erzsébet ravaszságból dobálódzik a még el nem fogadott igazsággal s önmagával jön ellentétbe, mikor mindkét levelében, a melyben leánya ellenszenvéről, sőt utálatáról van szó, a pesti kommissiót is emlegeti. Ha János ahoz fordul, Petróczy Erzsébet nem ellenkezik, szeretni fogja Györgyöt, mert anyja úgy akarja.

Különben úgy látszik, hogy Radvánszky György szerette jegyesét; legalább ezt olvashatni ki atyja 1721 jan. 28-án kelt levelének záró mondatából: »Jobb ártatlan fiamot főbe lövetni, hogysen tökéletességeért s igaz szeretetiért ily kínos halállal nékie fizetni.«

Tarthatnánk ezt csupán szóvirágnak is, de bizonyítja György szerelmét atyjának sokszor hangoztatott aggodalma is, hogy bujdosástól félti gyermekét.

Ez az aggodalom s a jegyesség felbontásából származó szegyen érteti meg velünk, hogy Radvánszky János köröm-

¹⁾ Érdekes fényt vet a korviszonyokra, hogy szerelmükről mint csodáról beszéltek, s mikor 1725-ben a György házassági pere ügyében Bécsbe utazott, Pálffy Miklós nádor megkérdezte tőle, ha úgy szereti-e fia a feleségét mint ő? A mire volt ő is »illendő válaszzsal.« Radvánszky János levele feleségéhez, 1725. aug. 21. Radvánszky lt. III. oszt. XXXVIII. cs. 63. sz.

szakadtig nem enged s törvényesen is kész az »elszökött jegyest« házasságra kényszeríteni.

A perrel való fenyegetőzés még jobban eltávolítja Révay Erzsébettől, mert az akkori jogszokás szerint a protestánsok házassági pereit is a kath. szentszékek tárgyalták. Radvánszky Jánost azonban ez sem riasztja vissza; hiszen hogy az ország törvényének megfeleljen, ő maga is főpapi dispensatióval házasodott, azt kért fia számára is; miért ne keresse tehát igazságát annál, a kinek kegyét kérte.

Elpanaszolja Tapolcsányinak,¹⁾ hogy az asszony visszakérette a gyűrűt, de ő nem adta, nem engedte megcsalni fiát. Meg akarja akadályozni, hogy Calisiusné mással ne eskettesse meg leányát, azért kéri, hogy a vicariussal adasson ki tiltó parancsot.

Mivel a jegyesség tiltó akadály más személylyel kötendő házasság ellen, bizonyos, hogy a vicarius igazságot szolgáltatott volna Tapolcsányi közbenjárása nélkül is; de ő nem is beszélt a vicariussal, mert úgy vélekedett, hogy a bírói tiszttel nem fér össze az előleges tiltakozás, hanem azt tanácsolta Radvánszkyknak, szerezzen Rácsaytól dispensatiót s azután indítson törvényes keresetet a Petróczy kisasszony ellen, mert akkor nem találhat kibúvót.²⁾

Rácsay máj. 5-én küldte meg a dispensatió fogalmazatát, a melyet protestánsoknak adhat s a milyennel Calisiusné is megelégedhetik. Azonban titoktartást kér, mert dispensatiót csak római katolikusoknak, vagy az esküvő előtt áttért feleknek szokás adni. Hogy jóindulatát kiemelje, azt is megjegyzi, hogy a dispensatió szövegét előre senkivel sem szokták közölni.³⁾

A dispensatió formulái a szokásosak voltak. Elmondja a vicarius, hogy mivel a jegyesek katolikus rítus szerint házasságra óhajtanak lépni s ezt a köztük fenforgó negyedízi rokonsági akadály miatt egyházi dispensatió nélkül nem tehetik: kérésükre és becsületes emberek elégséges ajánlatára — remélve, hogy a katolikus vallásra térnek — püspökétől vett hatalmánál fogva megengedi a házasságkötést, hogy törvényesek lehessenek gyermekeik is, a kiket azonban katolikusokká kell nevelniök.

Szembe ötlő dolog, hogy a fogalmazat a jegyeseket megnevezi, sőt azt is megmondja, hogy Bicsiczen, Trencsén megyében laknak. Igaz ugyan, hogy Rácsay már hírből tudta, kik a jegyesek, úgy hogy néhány nappal a dispensatió fogalma-

¹⁾ Adattár XXIII.

²⁾ U. o. XXV.

³⁾ U. o. XXVI. szám és melléklete.

zatának elküldése előtt, mikor Tapolcsányi általánosságban említette, hogy »leszen egy instans ő nagyságánál pro dispensatione«, mindjárt mondta: úgy hallatszik, hogy »Petróczy kisasszonyt magának megjegyzette volna« Radvánszky György; de bizonyos, hogy Radvánszky János első titkos kérése ellenére a »hallatik« alapján nem nevezte volna meg a jegyeseket. Ebből látszik, hogy most már Radvánszky János nem ügyelt Révay Erzsébet aggodalmaira, hanem megnevezte a jegyeseket második (elveszett) levelében, mert most már azt tartotta fontosnak, hogy mennél hamarabb és kevesebb fáradsággal szerezzen dispensatiót s azzal Révay Erzsébet terveit megelőzze.

Csakhogy Rácsay dispensatiójával ezt nem érhetette volna el, mert az esküvési szertartásra és a születendő gyermekek katolikus vallásban való nevelésére vonatkozó pontok nem feleltek meg a feltételeknek. Lemásoltatta tehát a saját dispensatióját,¹⁾ melyben a kifogásolt dolgok nem voltak benne, elküldte Rácsaynak s ahoz hasonlót kért tőle; egyúttal, mint-hogy a rokonságon kívül más akadály nincs, azt is kívánta a vicariustól, mentse fel a jegyeseket a háromszori kihirdetés alól »bizonyos házi veszedelem« elkerülésére nézve.²⁾

Radvánszky levele a nagy-biliczi fürdőn találta Rácsayt s így érdemlegesen nem válaszolhatott;³⁾ de nemsokára hazatérve, értesíti Radvánszkyt, hogy adhat a küldött mintának megfelelő dispensatiót, azt azonban meg nem engedheti, hogy a felek ne római katolikus ritus szerint esküdjenek.

A kihirdetés alól is készséggel ad dispensatiót, ha tisztességes emberekkel megbizonyíttatja, hogy a jegyesek között a negyedízi rokonságon kívül más házasságtiltó akadály nincsen.⁴⁾

Ugy látszik, Radvánszky János elfogadta a vicarius feltételeit s hozzálátott, hogy Révay Erzsébet beleegyezését is megnyerje, mert ismét feltűnik a közös rokon, ifj. báró Révay Mihály.

Közötte és Radvánszky János között a rokonság mellett bizalmas baráti viszony szövődött a kurucz korban, de e viszony nemsokára jó időre megszünt, talán azért, mert Révay Mihályt

¹⁾ U. o. I. oszt. XXIII. cs. 165. sz. — Abból gyanítom, hogy saját dispensatiója másolatát küldte el a nevek kihagyásával, mert Rácsay ráismer az érseki praxisra. Radvánszky János 1694 márcz. 24-én nyert dispensatiót az esztergomi érsektől.

²⁾ Adattár XXVII.

³⁾ U. o. XXVIII.

⁴⁾ U. o. XXIX.

hütlenséggel vádolták, sőt hír szerint Ocskayval egy időben el is fogták.¹⁾

Ha igaz volt a hír, elég ok volt a szakításra akkor; de a szatmári béke után beállott új viszonyok között a régi barátság megújulhatott.

Ha az elfogatásból nem következtetünk is még Révay Mihály árulására, különben is volt ok a rokonok elszakadására: Révay Mihálynak a katolikus vallásra való térése. De ezt is el lehetett feledni oly kedves embernek, a milyen ő volt. Radvánszky János is, mint kortársai, nagy törvénytudósnak, igazságosnak, bölcs tanácsadónak tartotta Révay Mihályt. Éles szemének is kellett lenni annak, a ki lelkébe akart látni, mert sok ravaszság lakozott ő benne. Azok közé tartozott, kik a többség izlése szerint szeretnek cselekedni, elveiknél a közönség tetszését többre becsülik s még az ellenkező nézetűeket is különböző szolgálatok árán igyekeznek megnyerni. Ő is mindig készen volt tanácssal, jóakarattal, de arra is szorgalmatos gonddal vigyázott, hogy egéruat hagyjon híres bölcsessége számára, úgy hogy a leghatározottabb véleményadása után sem állhatta meg, hogy »néminemű consideratiókra nézve« mindjárt mást, gyakran ellenkezőt ne tanácsoljon, ha egy-egy óvatos *ámbár* vagy *jöllehet* köztöszóval megmenekülhetett a tanácsadásal járó felelősségtől.

E mellett leveleinek tanúsága szerint jó társalgó lehetett s igen értett az asszonyok megszólásához.²⁾

Voltak még más kedves vonásai is, melyekért kortársai szerették, értéke felett becsülték, bizalommal, kitüntetésekkel, tisztségekkel ruházták fel.

Hogy Radvánszky János is nagyra becsülte, annak nem utolsó jele, hogy midőn fiait az 1722/23 évi országgyűlésre küldötte, többször a lelkükre köti levélben, hogy »sokszor udvaroljanak neki, in omni casu recurráljanak hozzá.« S hogy minő féltő gonddal őrizte barátságát, kitetszik a következő sorokból, melyekben 1722 aug. 30-án így ír fiához Lászlóhoz:

»Révay Mihály öcsém uramban mintha változást tapasztálnék. Idégenség-e, vagyis mi egyéb aversió, nem tudom. Azért ne untasd ő kegyelmét (azon kiválva, ha hivatna magához)

¹⁾ Radvánszky János Ocskay esetének leírása után említi egyik levél fogalmazatában: »Fama fert et certo ex comitatu Liptoviensi referatur iuniorum Michaelis Révay cum Dvornikovichio esse per nostros Transdanubianos interceptos. Si verum hoc, vereor ne plurimi maculentur eorum examine.« Radvánszky lt. III. oszt. XXXVII. cs. 34. sz.

²⁾ Ezt leveleiben általánosságban s többnyire latin nyelven gyakorolja.

és ha mit vettél észre vélekedésem szerint, vagy az ellen, adnád tudtomra.«¹⁾

Azonban Révay Mihály levelei arról tanuskodnak, hogy László csak atyja vélekedése ellen adhatott hírt, mert azokban a legőszintébb tisztelet nyilvánulásaival találkozunk Radvánszky János iránt. Ugy látszik, szerette, okos embernek tartotta urabátyját, de ez nem gátolta, hogy tanácsadásaiban vele szemben is ne űzze óvatos játékát.

Mivel Révay Erzsébettel nem találkozhatott s bizonyosabbnak látszott hajthatatlansága, bár »okos úri embernek« tartotta Radvánszky Jánost, a kinek nem kell recipét írni, mégis tanácsokat ad neki; azonban a szentszék előtti pert egyszer tanácsolja, azután nem; azt pedig, hogy előbb Calisiusnak írjon, nem helyesli, mert tudja, hogy ő is sürgeti a változást, »jóllehet nem ártana tudatni ő kegyelmével az egész dolgot circumstantialiter.«

Tudja, hogy nehezen szenvedhetik Révay Erzsébet változását; ajánlja is neki szolgálatát, annál inkább, mert írta »az asszony«, hogy szeretne vele négy szem közt beszélni; de alig hiszi, hogy őszintén nyilatkozzék, mert régen bizalmatlannúl bánt vele.

Ugy látszik, nem is találkozott Révay Erzsébettel. Közbenjárás helyett különféle mendemondákkal tartja Radvánszky Jánost, melyekkel a végleges kifejlést hátráltatta ugyan, de tett némi szolgálatot bátyjának is, nekünk is, mert ezekből is hámozhatni ki valami igazságot.

Révay Mihály leveleiből értesülünk Révay Erzsébet magatartásáról. A tevékeny, életrevaló öreg asszony megváltozott. Jóllehet megigérte, sőt kérte a Révay Mihálylyal való találkozást, mégis kerülte még azokat a helyeket is, a hol a Radvánszky család jóakaróival találkozhatott volna. Nem ment kedves tartózkodása helye, Mosóc felé sem, elhanyagolta a gazdaságot, nem nézett az aratás után, a mi »épen szokása, majd természeti ellen való.«

Ellenben érkeztek a legfrissebb turóczi mendemondák: hogy visszahívták a Calisius fiát peregrinációjából, még pedig nem ok nélkül; hogy a Petróczy kisasszonynyal jegyet váltott, sőt meg is esküdött; majd ismét, hogy abból nem lesz semmi, hacsak erőszakkal nem segít a dolgon.

Révay Mihály pedig lelkiismeretesen feljegyzi a híreket s minőségük szerint hol az asszonyi állapotok állhatatlanságáról bölcselekszik, hol tanácsokat ad. Elképzeli nagy sértődését Rad-

¹⁾ Radvánszky lt. III. oszt. LVI. cs.

vánszky Jánosnak s reméli, hogy kedves gyermeke és egész úri háza becsületit vindicálni fogja.¹⁾

Bizony csak ez maradt hátra. Révay Erzsébet elméjét az aránylag kedvező dispensatió sem változtatta meg, s Radvánszky János félvén attól, hogy leányát vagy »valamely vallásonkon való együgyü prédikátorral« vagy katolikus pappal mással esketi össze, Tapolcsányi utasítása szerint több lutheránus prédikátornak tudomására hozta, hogy a Petróczy kisasszony fia jegyese s ezért tiltakozik mással való megesketése ellen. Tiltakozására válasz van Rutkay Imre (Bicsicze), Mihor György (Német-Próna), Záborszky Jakab (Ivánkafalva), Zdanszky András, és Augusztini Mátyás lutheránus prédikátoroktól.²⁾ Válaszuk körülbelül megegyező. Tiltakozását köszönettel acceptálják, bár nem hiszik, hogy Calisiusné hozzájuk forduljon, mert udvari papjai vannak.

Különben a tiltakozás még nem bosszuállás. Ha Radvánszkyknak célja a bosszu és kárpótláskeresés lett volna, jobban elérhette volna a Calisius és Petróczy Erzsébet közötti házasság megkötése után; úgy látszik azonban, csupán annyit akart, hogy a leány, miután mással nem esketik meg, kénytelen legyen Györggyel egybekelni.

Mint hogy ez a terve is megtört Calisiusné udvari papjain s bosszút állani nem akart, kibékült kártérítés feltétele mellett Révay Erzsébettel, szabad utat nyitva azon házassághoz, melytől fiát elzárták.

Az 1721 évi szept. 18-án kelt egyezséglevél úgy tüneti fel a dolgot, hogy az eljegyzés kívánatos véget mindkét fél elidegenedése miatt nem érhetett s ezért kölcsönösen visszadják a házassági jelül adott gyűrűt és kibékülnek, hogy bizonyos helyes consideratiókra nézve a peres villongás eltávoztassék.³⁾

Révay Erzsébet és leánya ünnepélyes ígéretet tettek, hogy sem szóval, sem cselekedettel a Radvánszkyak becsületének nem ártnak, nekik kárt nem okoznak s minden ez ügyre vonatkozó irataikat megsemmisítik.⁴⁾

¹⁾ Adattár XXX—XXXII.

²⁾ Br. Radvánszky cs. lt. XL. csomó és Adattár XXXIII., XXXIV. és XXXVI.

³⁾ A helyes consideratió arra vonatkozik, hogy a szentszéknek ne adjanak okot a beavatkozásra. Radvánszky János nem akarta azt s fenyegetése nem volt komoly, mert mindig kereste a kiegyezést.

⁴⁾ U. o. XXXV. Ezek között lehetett az a bizonyos compromittáló levél is. Lehet, hogy a bosszútól ez is visszatartotta Radvánszky Jánost, de bizonyosabb, hogy nem a Calisiusné instrumentumaitól félt, hanem a szentszék elé nem kívánta vinni a dolgot. Hiszen Révay Erzsébet

Igy azután a fiatal Calisius elvette mostoha testvérét. Esküvőjük 1721-ben október elején tartatott,¹⁾ tehát a kibékülés után csak a törvényes kihirdetést várták meg.

Tekintetbe véve azt, hogy Révay Erzsébet meg volt győződve róla, hogy leányának Magyarországon nem volna jobb helye a Radvánszky Jánosék házánál,²⁾ Calisius szerencsését a protestáns viszonyok mostohaságának, Révay Erzsébet daczos lutheránusságának és atyja áskálódásainak tulajdoníthatjuk.

Azonban a házasság, mely egy derék család szívig való megsértésével jött létre, nem lön szerencsés; legalább Tapolcsányi azt emlegeti: »Isten dolga, hogy az elszökött s elállott félt már is látogatta. Tanuljon nem kicsin állapotnak lenni hűtet megszegni.« De nem feledkezik meg Radvánszky János ígéretéről sem, mert ha nem sikerült is a dolog, az ő fáradsága ugyan meg volt s olyan a milyen dispensatiót szerzett Radvánszkyknak. Mivel kárpoztást is kapott, kéri legalább az ígért pénz egy részét — közczélra. Radvánszky János küld is 50 körmöczi aranyat, de Tapolcsányi nagy hálálkodása és szolgálatának ajánlgatása arra mutat, hogy a közczél emlegetése csak czéger vala.³⁾

Ez az ötven darab körmöczi arany rekeszti be e családi históriát, melyhez a mellett, hogy annyi változatos jellemű és felfogású emberrel s a régi családi étellel ismertet meg, az az érdek is fűződik, hogy ez az első lépcső Radvánszky György házassági peréhez, melynek nagyobb történeti és jogi jelentősége van. Az a tapasztalat ugyanis, hogy protestánsok szép szóért, jó pénzért még mindig nyerhetnek dispensatiót az áttérés feltétele nélkül, bele vitte Radvánszky Jánost abba, hogy fiának Györgynek ismét negyedízi rokont jegyezzen el. Csalatkozott és csalódása sok keserűségbe, hosszú perlekedésbe került, a mit végre elvi jelentőségű királyi döntés szüntett meg.

úgy is kibeszélt mindent, a mi csak a szívéen feküdt, nemcsak a béke előtt, hanem azután is, úgy hogy János még 1724-ben is emlegeti a »szklabinai mérges nyeivet.« Radvánszky levéltár: III. oszt. XXXVI. cs. 162. sz.

¹⁾ Ghillányi Gáspár levele u. o. III. oszt. XIV. cs. 64. sz.

²⁾ Adattár IX.

³⁾ U. o. XXXVII—XXXIX.

ADATTÁR.

I.

Radvánszky János Tapolcsányi Lőrinczhez, a nagyszombati jezsuita collegium rectorához. Radvány, 1720. szept.¹⁾

Bizodalmas nagy jó uram.

Békével érkeztem házamhoz tegnap estve. Házam népe könnyes szemmel és sok sohajtással fogadott kétség s reménység küzdelme közt; de én mindnyájokat Isten után kgd patrociniუმjával biztatom.

Bizonys *tulli* (tulli?) barát referálta personalis uramnak, hogy ő eminentiáját Pozsonyban (az mint nékiek azt megírta volna ő eminentiájára)²⁾ s Tullban várják az ünnepekre, de personalis uram inkább véle római utját ő serenitásának. Si posterius, haladna így a mi dolgunk, holott Isten lehozná ő serenitását, vigyáznék serényebben az alkalmatosságra s reménleném kgd is szemben volna ez uttal ő eminentiájával. Nem praesumálok terhelnem kgdet ez iránt való tudósétással, fogok egyébként is informatiot keresnem, hanem további patrociniუმába s gratiájába magam és dolgaim ajánlásával maradok éltem fottáig kgdnek.

Sajátkezű fogalmazat.

(A br. Radvánszky-család levéltárában : III. osztály, XXXVII. csomó
192a szám.)

---

¹⁾ Keltelési ideje még csak megközelítő pontossággal sem határozható meg. Dirner válasza a Tapolcsányi levelére 1721. nov. 2. kelt. Hogy a Tapolcsányi levele Rómába jusson, arra 1—2 hét kellett. Dirner még több emberrel beszél, és csak azután ír, ebbe is beletelt 1 hét. Így bátran állíthatjuk, hogy e fogalmazat szept. elején kelt.

²⁾ Áthuzva.

II.

Dirner Tóbiás Tapolcsányi Lőrinczhez. Róma, 1720. nov. 2.

†

Reverende in Christo Pater.
Pax Christi.

Currentis die trigesima accepi datas ad me, dum in collegio Romano forem. Ubi statim inquisivi utrum spes quaequam affulgeat impetrandi dispensationem super casu matrimoniali R. V.¹⁾ optime noto. Postquam hic negativam obtinuissem, communicavi casum eundem cum quodam saeculari in similibus rebus versatissimo, uti et in ipsa dataria, qui dicit, gratiam similem haereticis non concedi, nisi prius, in qua sunt, abiurent haeresim.

Desiderassem si tum R. V. tum oratores meliore responso potuissem recreare, verum cum in similibus casibus non dispensetur cum haereticis, habeant patientiam ²⁾

Atque his me sacris sacrificiis ac gratioso affectui plurimum me recomendo.

Romae, 1720, die 2. Novembris.

R. V. servus in Christo
Tobias Dirner s. f.

P. S. Proposui casum eundem praelato sacri officii, qui idem respondit, nempe id fieri non posse, nisi faciant prius professionem fidei.

(III. osztály. XXXI. csomó, 3. szám.)

III.

Tapolcsányi Lőrincz Radvánszky Jánoshoz. NagySzombat, 1720. decz. 1.

†

Kedves nagy jó uram! Isten áldása után ajánlom köteles szolgálatomat az úrnak.

Néminemű válaszom érkezett Rómából in noto casu, ime közlem Kgddel. Akartam volna örvendetesb lett volna, de ellene nem tehetek. Én ugyan feltettem volt fontos ratiokat, de mivel hogy csak azt sem tehettem, hogy spes sit conver-

¹⁾ Reverentiae vestrae.

²⁾ Innen 8¹/₂ sort valószínűleg Tapolcsányi kivágott s azzal együtt a külczím legnagyobb részét is.

sionis et sub hac conditione expediáltassék a dispensatio, válaszom csak sovány. Igen praevideáltam én ezt, azért is mindjárt informáltam kgdet. Többet nem tehetek. Ugyan boni amici partes adimplevi, de secreto kgd bizonyos legyen ex parte mea. Most imár egyéb nem lehet, hanem sub conditione futurae conversionis, dum primum . . . . . notum sublatum fuerit. Desuper libenter intelligam mentem P. D. V., qui caeteroquin persevero P. D. V.

Tyrnaviae, 1. Decembris 1720.

servus in Christo
Laurentius Tapolcsányi.

Kívül: Perillustri domino Joanni Radvánszky de eadem (Titulus cum pleno honore) domino plurimum honorando Galgocziium, per Tót Pronam, in Radvány.

(III. osztály, XXXI. csomó, 2. szám.)

IV.

Radvánszky János fogalmazata Manigai Jánoshoz, a beszterczebányai jezsuita collegium rectorához. 1720. decz. előtt.

Bizodalmas jó uram.

Elfelejtettem az atyafiságnak gradusit megmutatnom kgdnek, azért im accludálom, úgy hogy épen negyedik, mely in consanguinitate végső, azért is legkönnyebben dispensabilis.

A dispensatio penig hogy ne légyen conditionata, hanem inkább cum voto et appreciatione illuminationis spiritus sancti, (mely nélkül a nem lehet) Ebben valamint p. Tapolcsányi Lőrincz nagyszombati rector uram, a szerint kgd patrociniუმ-ját implorálom és kgtek által Rómában lévő p. Dirner uramét. Melynek effectuálásáért contestálnom fogom kötelességemet a societashoz *ezer tallérral*. Akár ide s akár Albanumra fordítassék, s akár penig fele ide s fele amoda (az mint inkább kívánnám) pro memoria. Rómában a taxát, ha száz arany leszen is, nem difficultálok. P. Dirner uramnak is a parte 12 aranyval kedveskedni kívánok.

Im látja kgd, hogy respectu status mei et filii mei (qui in numero prolium meorum septimus est) ezen offertumom igen notabilis. De mivel pro huius gratiae impetratione sponte cselekszem, én nékem szabad akaratomban lévén, kgteket sem offendálom vele, mást sem botránkoztatok, mert ez csupán köztünk való dolog, engem penig az viszen rea, hogy bujdosástól félttem gyermekemet s magamat a béli keserüségtől.

Már kgd specialis favorába, bölcs akaratiába ajánlom a motivumok s ratioknak feltételét, mind p. Tapolcsányi uram-

nak ad movendum pro continuatione huius negotii s mind Dirner urammak.

Sumus mixti catholicis, sub eodem rege et lege vivimus, nec exsortes similium beneficiorum; köllő ratioja is, hogy inkább így alliciáltassunk kgttekhez, hogysen idegenéteessünk.

Sajátkezü fogalmazat.

(III. osztály, XXXVII. csomó, 54. szám.)

V.

Radvánszky János Tapolcsányi Lőrinczhez. Radvány, 1720. decz. 9. 1)

Bizodalmas jó uram.

Ajánlom köteles szolgálatomat kgdnek. Nincs mód benne, hogy kimondhassam szívbeli gyötrelmemet, melyet mult postán vett kgd levélnek olvasása okozott bennem. Nem is tudtam választ adnom elmémnek felháborodott voltában, sőt kinszeré tettem keresnem egy oly embert, a kinek concredálhassam magam könnyöbbitésére titkomot, az mint is papi silentium alatt jó urammal, pater Manigai ide való rector urammal közlenem mindezeket kintelen voltam.

Bizonyára compassióra méltó sok keserves búban megöszült fejem bujdosásra nézendő fiam veszedelmén. Nem lehet azért mi egyebet cselekednem, hanem a Krisztus szt. vére hullásáért könyörgek kgtteknek, boni amici, imo patroni summi, partes inchoatas continuare dignetur, méltóztassék ujobban is azon dologban fáradozni exoperatiojáig.

Kgd nagy experientiájó itéletére hagyom, hogy hogy compellálhassam invitos ad conditionem amplectendam.

Sit spes praeconcepta de illis, ubi spiritus sancti gratia illuminati fuerint, csak pro conditione ne tétetődjék. Ne idegenéteessünk ennyire a hatalmas élő Istenért kgtektől, sőt inkább ilyenén beneficiumok által vonattassunk.

A negyedik gradus utolsó, nec lege divina prohibitus, az okból is legkönnyebben ily nagy patronusnak interpositiojára dispensálható. Egyetemben s egyvelétve vagyunk catholicusokkal, egy földi felség s azon egy törvény alatt élünk, azért a beneficiumokból sem excludáltathatunk et catulis²⁾ deserviebant misericordiae Jesu Christi . . . . . Melynek effectuálását recognoscálnom obligáalom magamot a societatsnak ezer tallérokkal s az akar egészben Albanumra, akár vala-

1) Válasz a III. számra.

2) Eredetileg *canibus* volt.

mely részében az ide való besztercei collegiumra, valamint kgd parancsolni fogja, fordítassék.

Rómában a taxa s a honorarium, ha száz arany lészen is nem fogom difficultálni. P. Dirner urnak is a parte 12 aranyval kedveskedni kívánok.

Im látja, édes jó uram, hogy az én s fiam sorsához képest (a ki gyermekém számában hetedik) igen sensible, de mivel pro impetratione huius gratiae patris sanctissimi sponte cselekszem én nékem szabad akaratomban lévén, kgteket sem offendálok vele, mást sem botránkozatom, mert csupán közöttünk való dolog. Én pedig mint keseredett atya, inkább egyik részét mindennapi kenyeremnek, azaz részét jószágocskámnak impendálni kívánom, hogy sem ártatlan gyermekemet bujdosásra bocsássam.

Concludálok azért mély sóhajtással leveletem és a ratiok s motivumok feltételét ajánlom alázatosan az kgd bölcs tetzésében és mindeneken könyörölni szokott papi kegyességében, mely accedálván bizonyosan várom s reménlem vigasztalásomat.

Sajátkezű fogalmazat.

(III. osztály, XXXVI. csomó, 193. szám.)

VI.

Radvánszky János Dirner Tóbiáshoz. Radvány 1720. decz. 9.¹⁾

Bizodalmas jó uram, ajánlom köteles szolgálatomat kgdnek.

Majd halálig keserített meg pater Tapolcsányi, n. szombati rector uram levele, feleségemet pedig ugyan fekvő beteggé tötte. Nem is tudtam választ adnom elmémnek felháborodott voltában, sőt kinszeréttetem itt is keresnem egy oly embert, a kinek magam könnyöbbitésére concredálhassam titkomat, az mint is papi silentiom alatt jó urammal, P. Manigai rector urammal mindazokat közlettem. Nagy consolatiom esett pedig abban, hogy megtudhattam ő kgmétül kgdet magyarnak lenni, az az nemzetséges véremnek, a kinek könnyebben hat szívéhez sok keserves búmban megöszült fejemnek gyötrelme bujdosásra nézendő fiam veszedelmén. Nem lehet azért mi egyedet cselekednem, hanem a Krisztus szent vére hullásáért könyörgök kgdnek, méltóztassék tovább is a kívánt dispensatio megszerzésében fáradni. Kgd nagy experientiájó lelkes

¹⁾ Hogy e levél decz. 9-én kelt, azt R. János következő szavaiból tudjuk: Azon balra magyarázható czikkelynek kihagyásáért még *decz. 9-én* irtam s irtak mellettem jó uraim. Adattár X. sz.

ítéletére hagyom, hogy hogy compellálhassam invitos ad conditionem amplectendam. Sit spes praeconcepta de illis. Stb. (*Majd szóról-szóra ismétli az V. számú levelet.*)

(III. osztály, XXXVI. csomó, 40. szám.)

VII.

*Manigai János Radvánszky Jánoshoz. Besztercebánya,¹⁾
1720. decz. 9.*

†

Perillustris domine, amice gratiose.

P. C.²⁾

Quid scribam tum R. P.³⁾ rectori Tyrnaviensi, tum P. Dirner Romam, prius communico P. D-i. V. legendas. Quod vero in simplici solum folio scribam patri Dirner, id non miretur, nam sic mos apud nos, si enim cum duplici folio litterae mittantur, prius societas debet solvere. Perlectas placeat mihi illico remittere obsignatas, ne posta abeat.

Saluto P. D-m cum Georgio. Deus soletur.

Commendo me affectui amico et maneo P. D. V.

Raptim, 9. Decembris 1720.

servus in Christo

P. Joannes Manigai.

P. S. Quod tam luride scripserim, veniam peto, non enim tempus suppetit.

†

Kívül: Perillustri ac generoso domino, domino Joanni Radvánszky, inelyti comitatus Zoliensis primario assessori etc. (titulus!) domino, domino mihi plurimum in Christo dilecto. In Radvány.

(III. osztály, XXI. csomó, 21. szám.)

VIII.

Dirner Tóbiás Manigai Jánoshoz. Róma, 1721. jan. 4.

†

Reverende in Christo Pater.

Pax Christi!

Accepi reverentiae vestrae epistolam, uti et perillustris domini Radvánszky instantis et ferventissime supplicantis

¹⁾ A keltezésből hiányzik a hely, de mivel Manigai János a besztercebányai jezsuita collegium rectora: valószínűleg Besztercebányán kelt. Válasz a IV. számú levélre.

²⁾ Pax Christi.

³⁾ = reverendo patri.

pro dispensatione impetranda super impedimento proveniente et quarto gradu consanguinitatis inter filium ipsius et herulam Petroczianam.

Operam dederam ego pro eadem exoranda a pontifice mediante quodam nostro confessario eminentissimi cardinalis Albani et consequenter mediante hoc purpurato nepote sanctissimi. Verum negativam tuli, cum possibile non sit etiam pro quacumque summa auri aut argenti, ut similes gratiae haereticis concedantur, antequam in gremium ecclesiae catholicae recipiantur; unde id ipsum dignetur significare perillustri domino Radvánszky, ut mihi parcere velit, quod in hoc negotio operam impensam perdiderim.

Miror tamen summpere omnesque mecum, quibus hunc casum rarum prorsus et nunquam hactenus Romae agitatam communicavi, quod hi oratores praeteritis suis ad apostolicam sedem recurrant. Quodsi animum adiecerint ad fidem orthodoxam amplectendam eandemque amplecti fuerint, facili negotio dictam dispensationem impetrabo. Et quomodo reverentia vestra potest agere et motivo mille imperialium societati promissorum, cum id videatur manifeste esse simonia conventionalis?

Atque his me sanctis sacrificiis atque veteri affectui plurimum recomendo cum humillima salutatione ad perillustres oratores et totum collegium.

Romae, 1721. die 4. Januarii.

Reverentiae vestrae servus in Christo
Tobias Dirner.

†

Kívül: Reverendo patri in Christo, patri Joanni Manigai, collegii societatis Jesu rectori. Franca per Venezia, per Viennam Neosolii in Hungaria.

(III. osztály, XXI. csomó, 21a szám.)

IX.

Révay Erzsébet Radvánszky Jánoshoz. Mosóc, 1721. jan. 25.

Mint kedves öcsém uramnak ajánlom kgdnek becsülettel való szolgálatomat.

Szolgám, Buocz Gáspár megadá kgd levelét szóval is reportálván válaszat kgdnek. Azt az egyet sajnálom, hogy a személyek végzésünk ellen neveztettenek és hogy tovább bocsátott azon materiában való országunkon kívül sollicitatio. Javallanám azért inkább időnek előtte, azaz minek előtte ide küldtetik az expeditio, abban hadnunk, sem mint magunkat s gyermekinket veszedelemben hoznunk jó lölki ismiretünk

ellen, mert farkas nélkül nem lesz expediálva azon állapot. Jobban is esik anticipare megírnya, hogy abban mulik az expeditio, minek előtte ide hozattatik és a pinz oda küldetetik, nem mint azután későbbben mind magunk, mind az gyermekink lölküink sérelmével siránkozzunk egyike másikára és örökki való keserüséget viseljük. Által látván kgd nyilván való helyes ratiomat és rosz consequentiájú inductiot, reménlem egészen megnyugszik rajta és engemet meg nem itél érette.

Tudom azt is, hogy az én gyermekemnek Magyarorszában nem volna olyan helye, mint kgtek házánál, de a jó lölkiismeretem ellen még az királynak is nem adnám.

Isten ennek utána szembe juttatván szerencsésen bennüket szóval bővebben szólhatunk felőle. Csak addig, kérem, in suspenso maradjon expeditionak elhozása és az pinznek oda való küldése.

Az atyafiaknak ő kgmeknek ajánlom leánnyommal együtt atyafiságos szolgálatomat, kívánván Isten éltesse sokáig, szerencsésen kgteket.

Mosóc, 25. Januarii 1721.

Kgdnek becsülettel szolgáló nénye.

Kívül: Tekéntetes, nemzetes és vitézlő Radvánszky János uramnak, (illendő titulussal) kedves öcsém uramnak ő kgmének becsülettel ajánlom. Radvány.

R. János jegyzete: Crudelis lena! Exhibitae sunt hae perfidae Radvány, 27. Januarii 1721. Ad quas 28. responsum sub nro 1. Eisdem vero interventibus Roma sub nro 2.

Mutatam responsam sub nro 3.

(III. osztály, XXVI. csomó, 95. szám.)

X.

Radvánszky János válasza Révay Erzsébet 1721. jan. 25-én kelt levelére. Radvány, 1721. jan. 28.

Ngdnek, jó asszonyomnak s nénémnek ajánlom mindenkori tökéletes szolgálatomat.

Abból is ítélhetem nem Isten tetszése szerint esett dolognak ezen másolásnak jelét, hogy meg nem engedte általam szomorú szívvel vett levélnek ngd által való subscriptioját.

Ngdát az hatalmas élő Istenért kérem, méltóztassék magában szállani és azt megengedni, hogy ezen dologban legkisebbet sem cselekedtem ngd híre, kedve s akaratja ellen. A dispensationak kikérése, (melyet első végezéskor mindkét részről szükségesnek láttuk lenni és reám hagyatott) mivel vicarius uramnak hatalmában nem volt, nem lehetett külön-

ben, hanem feljebb való rendhez recurrálva, azt penig papi hit és titok alatt instituáltam.

Hogy hogy lehessen penig (vala) mit kérni, ha fel nem tétetik, ki számára? De azt is úgy tettük, hogy azon külső országban nem sokat tudhatnak meg belőle sorsunk felől. Azon sollicitatiohoz penig valaminthogy ngd hérével s consensusával fogtam, mi evangelicusok nem a végre cselekeszszük, hogy dispensatio által lelkiismeretünket csendesítésük, hanem hogy az által ország törvényének eleget tegyünk és így legkisebben sem sértjük vele lelkünket.

Hogy azonban mi ártalmas czikkely és farkas az expeditioban ne inseráltassék, azért resolváltam (de sajátombúl, melylyel én szabad vagyok) ily nevezetes külségre magamot, holott szokott mód szerint csak két-három duczet aranyval is véghez vihető a dolog. Mert (kérem, szabad légyen kimondanom) ha ngd jó lelkiismeretnek megtartására, ha kedves magzatja után következhető keserúségeknek eltávoztatására igyekezik, bizonyára igyekezem én is s igyekezik az édes atyámfiai is azon, úgy hogy jó lelkiismeretünknek sérelmével, még egy királynak is a leányát, a mit nem képes mondanom, elvétni vele nem kívánnók és nem kisebb mértékű szeretetünkben a fiunk szerencséje considerationkban, valamint ngdnál a kisasszony.

Már ennyiben lévén a dolog, minthogy azon balra magyarázható czikkelynek (első úttal sem lévén egyéb kérdés benne) kihagyásáért még 9. Decembris irtam s irtak mellettem jó uraim, úgy hogy a kívánt választ már postánként várjuk s remélnljük, csak meggondolnom sem lehet, hogy suspensioról e dologban mit irhassak, mert három hétig sem ér oda levélem, a végső választ penig, az mint irám, már postánként várom. De nem is abban hagyható.

Szivem bánatjában többet irnom köllene, de hogy csak evvel se offendljam, ngdat kérem Isten ő szent felsége rendelése szerint esett végzésünkben megmásolást keresni ne méltóztassék, ne kívánja búban öszült fejemet keserves galibába magával együtt hozni, kornyadozó édes feleségemet (midőn mindketten ez által Istentül vigasztalást várunk) koporsóban zárni, mert jobb ártatlan fiamot főbe lövetni, hogy sem tökéletességéért s igaz szeretetiért ily kinos halállal nékie fizetni.

Ezek után éltesse az Uristen jó egészségben ngdot.

Radvány, 28. Januarii. 1721.

Sajátkezű fogalmazat.

(III. osztály, XXXVI. csomó, 159. szám.)

XI.

Révay Erzsébet Radvánszky Jánoshoz. Mosóc, 1721. jan. 30.

Mint jóakaró öcsém uramnak ajánlom kgdnek atyafiságos szolgálatomat, Isten minden üdvösséges jókkal áldja meg kgdet.

Kgd levelét, édes öcsém uram, igen keservesen vettem, melyből értem kgtek busulását és levelemnek subscriptio nélkül való elküldését.

Elsőre így felelek: Édes öcsém uram, az házasság Isten dolga lévén, imádkozzunk mindnyájan felséges Istennek, maga legyen sziveinknek igazgatója s maga rendelje ezen dolgot Isten dicsőségére, mindnyájunk örömére, ő nekik lelkek üdvösségére s ne engedjen ördögnek gátlást tenni benne. Mindenkör úgy szokott lenni az dolog, a hűn Isten templumot épít, ott a gonosz-lélek kápolnát építeni akar; azért kérem, ne busuljon rajta Kgtek, mert jól fog folyni ezen dolog, csak titokban légyen ezen dolog. Ha elhozzák és nem lesz semmi ellenző hitők lelkiismeretünk ellen, tartsa meg magánál, ha pedig valami ellenző volna benne, küldje vissza, ne fizessen hiában érte. Ezen materiában Slifka jövő héten, Isten egészséget adván, bővebben informálni fogja kgteket.

Subscriptio nélkül levelemet hogy elküldtem, ne csodálja, mert jól meg nem olvastam, subscribálni elfelejtettem, kiről követem kgteket. Az atyafiaknak ő kmekek mind fejenként ajánlom atyafiságos szolgálatomat. Ezzel Isten óltalmába ajánlom kgteket, magamat pedig kgd igaz atyafiságába, maradván kdnek Mosóc, 30. Jan. 1721.

igaz atyafia holtig:

Révai Erzsébet.

P. S. Ezen levelemet csak azért előre küldtem Slifka előtt, hogy kgtek jó reménységben legyen s ne búsuljon. Lányomat Szklabinára küldtem, német officireket várom magamhoz, a mire szükségem van, hozza el várbúl.

E levél eredetije elveszett. A Deák Farkas másolatából közlöm.

XII.

Tapolcsányi Lőrincz Radvánszky Jánoshoz. Nagy-Szombat, 1721. febr. 20.

†

Nagy jóakaró uram, Isten áldja meg Kgdet mindenkben szivesen kívánom.

Tegnapi postán vettem Rómából P. Dürner levelét, melynek kezdete ez:

»Praesentavi omnino secundum voluntatem R. V. memoriale per R. P. Oliveri assistentem Italiae eminentissimo cardinali Oliveri et per hunc ipsi pontifici, qui eiusmodi memorialia accipere solet ex manibus modo nominati purpurati. Responsum nondum habeo, sed habeo bonam spem praecipue ob rationes nuperrime insinuat. Unde oratores iubeat esse bono animo et simul tantillum expectare, usque dum favorabile responsum accipiam.

Scripserat mihi super hoc negotio R. P. Manigai, quod etiam mediante confessario cardinalis Albani et per hunc ad summum pontificem promovere conabar, sed reiectus sum non habitis illis fundamentis, quae R. V. mihi proxime communicavit.«

Ezt akartam kgdnek közlenem; örvendek ha valami vigasztalására kgdnek lészen az írásom, melyről elvárom választját. Azonban az Úr isten éltesse kgdét szerencsésen sok számú estendeig.

Maradok

Tyrnaviae, 20. Februarii 1721.

servus in Christo
Laurentius Tapolicsány.

Kívül: R. János czíme latinul.

(III. osztály, XXXI. csomó, 4. szám.)

XIII.

Radvánszky János válasza Tapolicsányinak 1721. febr. 20. kelt levelére. Radvány, 1721. febr. 23.

Bizodalmom szerint való jó uram.

Nem lehet egy nagyobb vigasztalásom annál, a mit kgd úri leveléből értenem lehet s már Istennek légyen hála, kgd kiváltképen való patrociniumából bizonyosnak tartom in conformitate humillimi petiti a következő kívánatos resolutiot, melylyel nemcsak engem s szegény házamat, de sokakat egyebet is kgd maga és a societas szolgálatira valóban szorosán kötelezett.

Búsultam feletébb is P. Manigai uramnak adott P. Dirner uram válaszán, kiválón, hogy csak rescriptumát sem vettem utolsó levelemre kgdnek. Már vádolni is kezdtek az emberek nagy extremitásra hajlandóságokban, de Istennek és kgdnek köszönem s fogom köszönni, míg élek, megújulásomat.

Nem tudom a rendet, de ha az úrnak, püspök Okolicsányi uramnak szólana az expeditio, azon okból is, hogy alle-

gált ratioinknak valósága perte tudva vagyon ő ngánál, igen akarnám.

Sok szóval kgdnet nem terhelem, hanem ezerni köszönettel tovább is mind a dolgot s mind magunkat ajánlván kgd patrociniumba s gratiájába, örvendetes tudósítását s manuductioját várván s fogadásom megújításával maradván mig élek kgdnek

R. J.

Radvanii. 23. Febr. 1721.

Sajátkezü fogalmazat.

(III. osztály, XXXVI. csomó, 195. szám.)

XIV.

Radvánszky János Tapolcsányi Lőrinczhez. Radvány, 1721. márcz. 24.

Bizodalmom szerint való nagy jó uram.

Mely aviditással várjam P. Dirner uram consolatioja szerint a kivánt favorabilis expeditiot első expectorationmra való reflexioból ítélheti, édes jó uram, kgd. Azért is mérészlem busétanom kgd, a mennyire lehet pro acceleratione illius exoptati tantilli. És minthogy se az oda való cursust, se a nagy distantiat nem tudván considerálni, az idő haladást ama részről türhetetlenül szenvedik s ne talán idegenség is származhatik belőle. Ha mit (casu quo) in contrarium irni találna kgdnek az asszony, kérem meg ne engedje a dolognak interruptioját, mert az mint elein megmondám kézfogás s gyüröváltás megvan a személyek közt, hanem elkezdett patrociniუმját méltóztassék continuálni, miglen in conformitate petiti vehetem a dispensatiot. De tovább is, mig Isten éltet bennünket, légyek én s gyermekeim ezen kgd patrociniუმába ajánlván. Ezek meg-lévén én offertumom kgd dispositioját fogja várni. Coeterum.

Radvány, 24. Martii, 1721.

Sajátkezü fogalmazat.

(III. osztály, XXXVI. csomó, 194. szám.)

XV.

Dirner Tóbiás Tapolcsányi Lőrinczhez. Róma, 1721. már. 8.

†

Reverende in Christo pater.

Pax Christi.

Post tantas cursitationes et tanta fatigia gratiam a sua sanctitate impetravi quidem, sed prorsus ignoro, utrum eadem oratores sint contenti futuri. Vigore decisionis factae, uti

videre est in annexo memoriali, tota res committitur episcopo, praeterita dataria Romana, ut cum oratoribus dispenset, prius tamen si debent accedere religioni Romano-catholicae, quod si non praestiterint palam et in publico, poterunt id praestare occulte.

Revereor dominum perillustrem Radvánszky, quem spero hac gratia contentum futurum, pro qua in dataria Romana nulla erit opus solutione; si tamen mihi aliquam elaemosynam intuitu meorum fatigiorum dederit, gratias eidem debitas referam, maxime cum hic et nunc aliquibus nummulis indigeam.

Romae de facto nihil speciale, nisi quod illa triginta milia Turcarum ad Nisam magnum strepitum faciunt.

Suppono, quod reverendus pater provincialis Tyrnaviae iam fuerit, de cuius resolutione in favorem reditus et viatici mei facta libenter vellem certior fieri.

Reverentia vestra mihi parcat, quod fortasse aliquis error propter libros ad R. P. Kapi spectantes factus sit.

Caeterum me sanctis sacrificiis ac gratioso affectui plurimum recomendo cum reverentia salute ad totum collegium. Romae, 1721. die 8. Martii

Reverentiae vestrae servus in Christo
Tobias Dirner.

U. i.: Memoriale meum in his paribus cum subscripto est mihi remissum, remanente originali in secretaria sacri officii.

†

Kívül: Reverendo patri in Christo, patri Laurentio Tapolcsáni, collegii societatis Jesu rectori. Franca per Venezia, per Viennam, Tyrnaviae in Hungaria.

(III. osztály, XXXI. csomó, 5. szám melléklete.)

XVI.

Tapolcsányi Lőrincz Radvánszky Jánoshoz. Nagy-Szombat, 1721. már. 27.

†

Perillustris domine, domine plurimum honorande.

Már hála Istennek nagyobb jeget eltörtem in notó negotio, úgy annyira, hogy Rómában kgdnek nem kell semmit is füzetni, mert deriváltatott a dolog ad ordinarium in forma gratiae.

Accludálom pater Dirner levelét kgdnek. Abban nem kell ötkezni, hogy teszi ő kgme *conditiot*, mert találunkebben

is módot. Ha egyszer ide rándulna kgd, megmutatnám egy utát. Ez pedig még nem dispensatio, hanem gratiosa commissio pro expedienda hic loci ab ordinario dispensatione. Ezt successu temporis okkal-móddal lehet stylizálni jó formán.

In reliquo commendo P. Dirner levelét et maneo P. D. V. Tyrnaviae, 27. Martii 1721.

servus in Christo
Laurentius Tapolcsányi.

Kívül: R. János czíme latinul.

(III. osztály, XXXI. csomó, 5. szám.)

XVII.

Tapolcsányi Lőrincz Radvánszky Jánoshoz. Nagy-Szombat, 1721. ápr. 10.

†

Nagy jó uram, kgdnek Krisztus urunk föltámadása napját sokáig elirni boldogúl és Isten teljes áldásával szívesen kívánom.

Vagyon-e az úrnak in dioecesi Nitriensi valami birto-kája? Az kisasszony félnek tudom, hogy vagyon. Ha kgd fia oda szándékozna valamely esztendőnek részén lakást tenni, sokkal könnyöbben in dioecesi Nitriensi lehetne végét menni a dolognak, mert attól tartok, hogy ne talán ő eminentiája többével együtt Rómába elment ad electionem pontificis. Azonban vagy Rácsay uramtól, vagy is pöspöktől ő nagától könnyebben megnyernink föltett szándékunknak jóvoltát. Mit itél kgd? Lehetne levelet csak először Rácsay uramhoz stylizálni.

Haec raptissime. Tyrnaviae, 10. Aprilis 1721.

P. D. V. servus in Christo
Laurentius Tapolcsányi.

Kívül: R. János czíme latinul. Exhibitae Radvány, 12. Aprilis, 1721.

(III. osztály, XXXI. csomó, 7. szám.)

XVIII.

Radvánszky János válasza Tapolcsányi Lőrincznek. Radvány, ápr. 14.

Bizodalmom szerint való jó uram.

Engem üdvezlő s hatható patrociniumját bővebb mértékben bizonyító 10. praesentis kült úri levelét s a dolognak¹⁾

¹⁾ E szó sor fölé írva.

általabb útnak kimutatását midőn szives kötelességgel veszem, azon szerencsés jókat sok husvétii áldott napoknak szerencsés elérésével az úristentül viszont kgdnek szivből kívánván jelentem kötelesen, hogy nékem is vagyon kevés jószágom Trencsin vármegyében, melyben ha residentialis házom nincs is, lehetne mindazáltal pro subsistentia valamit ottan erigálnom. De a mellett ezt más részzsel is közlenem igen szükségesnek látom, quia feminae sunt mirabiles.

Nékem bizony ezen modalitas prae omnibus tetszik és ha elébb adta volna Isten elmémre, mint most kgd által, talám Dirner uramnak sem adtunk volna munkát, mert régen hallottam, hogy mind egri s mind nyitrai mélt. püspök urak s vicariusaik dispensálnak hazafiaival.

Az úrnak, Rácsay uramnak, a ki nékem jóakaró uram, kgd javallása szerint igen is fogok irni, de csak úgy mint anonymus barátom dolgában. Első válaszsából kitanulom inclinationját vicarius uramnak s azonnal tudósítom róla kgdet.

(Az alatt megtudjuk azt is, ő eminentiája Roma felé ment-é, vagy is tulli (?) hér szerint Pozsonyban váratik?) ¹⁾ Addig a dolgot hallgatásba s avval együtt magamot s mindenemet kgd gratiajába ajánlom.

Radvány, 14. Aprilis 1721.

Kgd köteles szolgálója

R. J.

(III. osztály, XXVI. csomó, 197a szám.)

XIX.

Radvánszky János fogalmazata Rácsay János nyitrai vicariusához. 1721. ápr. 14 körül ²⁾

Ngdnek, mint tapasztalt jó uramnak ajánlom tartozó kötelességemmel való szolgálatimat.

Hogy Isten több husvétii napokat is engedjen ngdnek jó egészségben érní s elmulatni szivből kívánom.

Recurrálok, mint jó uramhoz bizodalmasan s declarálok a casust rövideden: Bizonyos ifjú legény egy szüzzel istenes házasságba szándékozván lépni (az mint is gyűrőt váltottak), occurráll mind két részről negyed izen való atyafiság köztek. A szüznek lakása hol esztergomi, hol nyitrai dioecesisben, az

¹⁾ A zárójelbe tett mondat áthuzva. Ebből lehet tudni, hogy ugyanazon személyhez intézte e levelet, a kihez az I. számút.

²⁾ Keltezetlen, Tapolcsányi ápr. 10 kelt és 12. bemutatott levele alapján írja husvét tájban (1721. ápr. 13).

ifjú legény szülei mellett esztergamban resideál, de nyitrai dioecesisben is bir jószágot. Mindkét részről Augustana confession való személyek: E házasságnak pedig vagynak elégséges és helyes okai.

Már, édes jó uram, ez a kérdés: Remélhető-e ngdnál dispensationak megnyerése én csekély interpositionra is, az mint is én nagy kötelességgel ngd előtt az iránt esedezem mellettek. Nemzetes *Dubraviczky Ferencz* uram által üzentem búvebben, kit is kérem, méltóztassék ngod meghallgatni.

E dolog pedig, hogy csupán ngdnál maradjon s ne terjedjen tovább, instálok ezen is ngdnál. Mely béli gratiáját ngdak úri rendéhez képest a személyek meghálálják, én pedig igaz kötelességgel aztat megszolgálni el nem mulatom, az mint is perseverálok ngdnak köteles igaz szolgája

R. J.

A lap felső jobb szélén: Domino vicario Nitriensi Rácsay.
Sajátkezű fogalmazat.

(III. osztály, XXXVI. csomó, 156. szám.)

XX.

Révay Erzsébet Radvánszky Jánoshoz. Bicsicze, 1721. ápr. 17.

Mint jó akaró öcsém uramnak ajánlom kgdnek böcsülettel való szolgálatomat.

Isten minden üdvösséges jókkal áldja meg kgdet. Kgd levelét becsülettel vettem, melyből örömmel értettem, hogy menyem aszszony ő kgme jobbadán létét. Adja Isten előbbeni egészségének megtérését ő kgmének.

Én itt istenes inquisitióban fáradozván, vettem kgd böcsületes levelét, kiből nagy szívem fájdalmával olvastam, és Szlivka ¹⁾ szavaiból értettem kgtek hozzám való keménységét, kit bizony nagyon sajnálom és igen nagy idegenségnek tartom, még semmi bizonyos dolog nem lévén már is ilyen boszúsággal teljes dolgot cselekeszik kgtek és fenyegetődzik, (mire vélhetnék azután).

Megvallom, próbálni kívántam, ha lesz-e annyi emberiségem kgteknél s hitelyem, hogy azon dolgot, ²⁾ kit kértem kgtektől, okát üzenvén miért kérem, kezemböz adja-é? Ha megküldte volna kgtek, elhitettem volna magammal, hogy oly igaz szívvvel vagyon kgtek hozzám, mint én kgtökhöz. De viszont,

¹⁾ U. a. személy, kinek nevét Adattár XI.-ben Slifkának írja.

²⁾ A jeggyűrüt érti L. Adattár XXXIII.

mint hogy meg nem cselekedte kgtek, azt gondolom, hogy mást gondolt kgtek szívében, mást szólott velem. A mint is nagyon kitetszik, hogy csak réá akar venni kgtek, mert mennyire messze van az ég a földtől, oly messze távozott kgtek együtt való beszédüinktől; mindent hirem, tanácsom ellen cselekedett kgtek.

Édes öcsém uram! a mikor bomolnak békességnek punctumai, bomol akkor az békesség. Már régen megirtam, üzentem Szlivka és Buocz Gáspár által, hogy azon útról, a kin kezdett menni, térjen vissza, mert ellenző és nem tetszik Istennek. Azt is megizentem, hogy senki kedvéért meg nem sértem lölkemet, most is kérem s lölki ismeretire kényszerítem kgteket, hagyjon békét, mert bizony ha százszor elhozzatja kgtek, nem lesz belőle semmi azon az úton. Nem volt az nekem eszemben is, hogy kgtek ott keresse. Most lett volna módja kgmteteknek Pesten keresni, bezzeg istenes dolog lett volna, hogy lutheránus ember Istent imádta volna kgtekért; jó példát adott volna kgd másoknak.

Édes öcsém uram, azt mondta menyem asszony Hévizen, hogy életét sem kívánná, ha Boriska öcsém asszonyt kedve szerint férjhez nem adná. Mit mondhatok én egyetlen egy leányom lévén? Olyanért imádom Istenemet, a ki kedvem szerint járna és ne cselekedné azt, a kiről soha nem is gondolkodtam, eszemben sem volt; úgy látom, ez csak leányom szerencsésének tartoztatása, kgmtetek sok szava hiresítése.

Azt is olvastam kgd levelében, hogy ne prostituályuk magunkat; édes öcsém uram, én erővel leányomat nem adhatom bännám (kitől Isten óltalmazza maga szent nevének dicséretére) réám siránkozna. Szeretetet legnagyobb fundamentoma házasságnak, a nélkül mindennemű gazdagság semmirekellő.

Ezekről szóval is Buocz Gáspár által üzentem kgmteteknek, ajánlván menyem aszonynak őő kgmének s több atyafiaknak atyafiságos szolgálatomat. Éltesse Isten kgdet sokáig szerencsésen.

Bicsicze, 17. Apr. 1721.

Kgdnek becsülettel szolgáló nénje
Révai Erzsébet.

Kívül: Radvánszki J. czíme magyarul.

R. J. jegyzete: Exhibitae Radvány 21 Apr. 1721.

A levél eredetije elveszett, a Deák Farkas halála után a levéltárba visszakerült másolatból közlöm.

XXI.

Réway Erzsébet Radvánszky Jánoshoz. Mosócz, 1721. ápr. 23.

Mint jóakaró öcsém uramnak ajánlom kgdnek becsülettel való szolgálatomat. Isten minden üdvösséges jókkal áldja meg kgdet.

Kgd levelét vettem, melyből értem, hogy kgd mindentlátó Istenre provocálja magát. Édes öcsém uram, én inkább provocálhatom magamat, hogy azon Isten, az ki látta s halotta az én csalátság (így) nélkül való beszédemet és látta nem azt, a kit kgték velem szólott, de sokkal másként cselekedett, fizesse meg kgtéknek. Most is jó lelkiesmerettel irhatom, hogy gondolkodásomban sem volt az, a kit kgd elkövegett az én árva léánnyommal. Isten, az ki gyámolója szegény árváknak, maga oltalomul adta magát nekik, fizesse meg azoknak, az kik öldözik őket ártatlanul.

Én most is azt irhatom kgdnek s kérem is (mint azt régen megüzentem kgdnek), hagyjon békét kgd azon dolognak, mert készebb vagyok jó lelkiesmerettel, ha Istennek úgy tetszik, meghalni, hogy sem mint lelkem ismeretét megsérteni.

A ki híresítette ezen dolgot, köszönje magának; mert én kocsisokkal, szakácsokkal nem szoktam discourálni másról, hanem csak reájok bizott dolgokról.

Ha egyik öcsém asszony Lócsén,¹⁾ másika Selmecezen,²⁾ Sándor Pál uram ³⁾ Turóczban elhiresítették, én arról nem tehetek; én ugyan nem híresíttetem, se leánnyom, mert nem szoktunk ilyen dologgal dicsekedni. Ha pedig ártatlanul akar kgmték engem persequálni, lássa; Isten, a kinek tudva van az én szívem, meg fogja jutalmazni; mert látja, hogy nem keresek jószágot, se nagy titulusokat; hanem csak Isten dicsőségét, lelki üdvösségét leánnyomnak; ellen fog állani kgték ellenem való igyekezeti ellen s megmenti azoktól, kik előtt akar kgték engem vádolni. Én most is azt irom kgdnek, készebb vagyok meghalni, hogysesem mint ennyi boszúságtételért leánnyomat adni.

Jobb volna most egyet értenünk pesti commisióban, hogy sem mint egymás ellen hadakoznunk. Ha pedig nincs kgdnél annyi atyafisága kgdnek hozzám és mégis csak akar engem persequálni, lássa; bizonynyal irhatom, hogy Isten, a kinek most is dicsőségét promoveálok, hadakozni fog maga érettem gyermekemért, mint látja, hogy nem elég lutheranus-

1) R. Fruzsina, Spielenberg Dávidné.

2) Johanna, br. Hellenbach Károlyné.

3) R. Borbála férje.

nak lutheránát olvasni.¹⁾ Már elég példája van kmeteknek, mennyit már kiszőlított Isten e világból, ak ik hadakoztak ellenem.

Ha pedig valami költséget sajnálja kmetek, kész vagyok megtéríteni. Miért utálta meg lányom? Ha csak tovább is perelni kívánja keresni,²⁾ saját öcsém uram leveliből megbizonyítja, a ki bizony nagy becsstelenségére fog szolgálni kmeteknek.

Utoljára úgy látom mostani időben, nem tudom miként kell az embernek magát atyafiának concredálni, ha így van ezen dolog. Úgy látom, hogy urammal akar kmetek össze vesztetni. Hiszem Istent, végben nem viszi kmetek; mert a mely Isten ő kgmének adott, azon Isten ád is békességes lakást vele. Ezzel Isten oltalmába ajánlom kgdet, maradván

Költ Mosóczon 23 apr. 1721.

Kgd igaz atyafia
Révay Erzsébet.

P. Scr. Edes öcsém uram, kérem kgdet ne kényszerítsen arra, hogy sirjak kgték házára, minthogy szivesen mindenkor jót kívántam, mind szerencsés, mind szerencsétlenségében, a mint megtetszik Istenben elnyugodt néném asszonyom testamentumából.

Kívül: Radvánszky J. czíme magyarul. Exhibitae Radvány 24. Apr. 1721.

Deák Farkas másolatából.

XXII.

Radvánszky János levélfogalmazata Révay Erzsébethez.

Ngdnak mint jó asszonyomnak s nénémnek ajánlom köteles szolgálatomat.

Ama nagy hatalmú Úr, a ki mindeneket tud és lát, ki fogja mutatni ezen dologban isteni ítéletét s mutat pártfogót az ártatlannak. Én tudván egy úri dámát s kivált ngdat respectálnom, elhagyom azokat, melyeket kellene válaszúl adnom.

Inkább kérem azon ngdat, hogy mindezeket kegyesen megorvosolni méltóztassék s engem és szegény háزامot tartsa maga kötelességében, mert tökéletesen kívánok mindenkoron maradnom ngdnak.

Sajátkezű fogalmazat.

(III. osztály, XXXVI. csomó, 158. szám.)

¹⁾ Valószínű hibás olvasás »*elvenni*« helyett.

²⁾ Így van a másolatban. Az eredetiben aligha volt máskép: ha csak tovább is perrel kívánja keresni.

XXIII.

Radvánszky János Tapolcsányi Lőrinczhez. 1721. ápr.

Reverendo domino Tapolcsány.

Édes bizodalmas nagy s jó uram.

A mit provideáltam, a megesett: resultust kíván tenni az asszony és a mint ő mondja, a leánya is. Praetextuose kívánta ad manus fideles a gyűrőt. Hogy ki nem adattam, (azaz hogy meg nem csalattam a fiamot) offensáját tettem diffidentianak mondván ezeket és a magokének vissza kívánásával a fiam gyűrőét minap megküldötte vala ugyan, de emezt sem acceptáltuk s amazt sem restituáltuk. Már ellenem is detonál nyughatatlan pennájával! Mi tévő légyek, édes jó uram? Talám (hogy praecipitanter mit ne cselekedjem) minek előtte a szent székre citáltassék, ha mélt. vicarius uram egy praemonitariát méltóztatnék iratni az asszonynak, de úgy, mint titkos és még nem publicumra menendő dologról, mert tudván, mely indulatos légyen, ha ok nélkül indul is, tartok attól, vagy vallásunkon való valamely együgyű praedicatorral, avagy Regiment paterrel az alatt megesketi *mással* a leányát.

Ezt ha approbálja kgd, méltóztatnék az én jó urammal, vicarius urammal exoperálni és ámbár turóczi v. archidiaconus, vagy valamely plebanus uramnak committáltatnék is exhibitioja, de kezemhez várnám elébb azon ő naga levelét, úgy, hogy mindjárt küldhetném Turóczban, ha ugyanis szükségét látom.

A római expeditio kérem légyen kgdnél, úgy, hogy ne innotescáljon annak tenora senkinek is, ha penig most in Maio erre a füldre hozná Isten kgdet, hozná el magával kgd.

Coeterum további gratiájában s patrociniumba magamot ajánlván, maradok kgdnek.

(III. osztály, XXXVI. csomó, 197. szám.)

XXIV.

Révay Erzsébet Radvánszky Jánoshoz. Mosóc, 1721. ápr. 25. 1)

Mint kedves öcsém uramnak ajánlom kgdnek becsülettel való szolgálatomat.

Kgd levelét becsülettel vettem, igen igen csudálkozom rajta, hogy ilyen haragot és neheztelést ártatlanul nyertem kgdnél, a kit soha sem gondoltam, nem is vártam volna kgtektől; Isten bizonyságom benne, nem lévén akkor más

1) Válasz a XXII. sz.-ra.

velünk, hogy én okot nem adtam ezekre kgteknek. Gyenge lölkiesmeretem lévén, nem szoktam haragra felebarátimat indítanom; reményelem, azonban kgd magába fog szállani, és ennek utána is jót kívánó atyámfia lenni. Éltesse Isten sokáig szerencsésen kgdet.

Mosócz 25 Apr. 1721.

Kgdnek becsülettel szolgáló nénje:
Révai Erzsébet.

Kívül: Radvánszky J. czíme magyarul. Exhibitae Radvány 26. Apr. 1721.

A Deák Farkas másolatából.

XXV.

Tapolcsányi Lőrincz Radvánszky Jánoshoz. Nagy-Szombat, 1721. ápr. 30.

Édes bizodalmas nagy jóakaró uram.

Vévén kgd levelét, kerestem ugyan vicarius uramot ő ngát, de otthon nem löttem, azonban igen jól tudom, hogy ő nga nem cselekszi azt, hogy praevie valami praemonitioval élne, mert bírói hivataljában nem procedálhat, valamедdig nem imploráltatik, ez pedig de ordine iuris szokott lenni per extractionem citatorii, compulsorii etc.

Én azonban e napokban, alkalmatosságom lévén szólottam itt nálam Rácsay urammal ő ngával, a kinek midőn in universali szólottám volna, hogy leszen egy instans ő ngánál pro dispensatione, mindjárt maga kgd fiát nevezte, mondván, hogy hallatik, hogy Petrőczy kisasszonyt magának megjedzette volna.

Arra felelek: »Épen ez lesz, a ki instálni fog«, s recommendáltam. Ugyan végtére értettem, hogy ő nga sokat nem fog neheztelni dispensatio iránt.

Én javallanám előbb ezt kipraktikálni és azután az meg-lévén, kisasszonyt citálni ad sacram sedem propter resultum, mert akkor nem lehetne semmi mentsége. Azonban kgd bölcs étéletire hagyván tovább való dolgának kormányzását, mennyire lehet szolgálnom és segítenem, el nem mulatom, maradván kgdnek Tyrnaviae, 30. Aprilis 1721.

servus in Christo
Laurentius Tapolcsány.

U. i. Vigyázni kell azonban, hogy mással valakivel ne esküdtessék az kisasszony, mert ennek kellene ellene mondani és inhibeálni a papot ab assistentia.

Kívül: R. János czíme latinul.

R. J. jegyzete: Exhibitae Radvány, 4. Maji 1721.

(III. osztály, XXXI. csomó, 6. szám.)

XXVI.

Rácsay János Radvánszky Jánoshoz. Nyitra, 1721. máj. 5.

Perillustris ac generose domine, domine fautor colendis-
sime etc. salutem servitiorumque meorum paratissimam semper
commendationem etc.

Minutam desideratam et praevie nulli dari solitam,
volendo tamen praetitulatae dominationi vestrae in hoc quo-
que complacere, hic inclusam transmitto et communico demisse
rogans, ne haec mea communicatio eiusdem minutae dispen-
satoriae multis innotescat, ne me in hoc prostitutam.

Non video obicem, cur secundum hanc formulam futurae
per gratiam spiritus sancti dominorum sponsorum conversionis
ad fidem catholicam matrimonium inter illos non posset coa-
lescere? Neque etiam pars altera aliquam difficultatem in
conditione illa apposita potest habere. In hoc quoque rogo
dominationem vestram perillustrem ac generasam, ne haec
conditio in formula dispensationis a me posita multis pateat,
nam dispensatio pro solis catholicis, aut ad fidem ante cele-
brationem matrimonii conversis solet extradari.

In reliquo me solito favori et affectui enixe commen-
dans maneo P. ac G. D. V.

Nitriae, 5. Maii 1721.

servus obligatissimus
Joannes Rácsay

Kívül: Perillustri ac generoso domino Joanni Radvánszky de eadem
Radvány (titulus cum pleno honore) etc. domino et fautori colendissimo.
Radvány.

(III. osztály, XXVI. csomó, 1. szám.)

XXVI-a

*A Rácsay János nyitrai vicarius dispensatiójának fogalmazata.
Nyitra, 1721. máj. 5.*

Minuta pro dispensatione.

Joannes Rácsay, electus episcopus Pristiniensis, abbas
benedictione dei cathedralis ecclesiae Nitriensis, lector et cano-
nicus, necnon excelsissimi ac reverendissimi domini Ladislai
Adami Erdódi de Monyoró-Kerek episcopi Nitriensis locique
et comitatus eiusdem supremi ac perpetui comitis, sacrae cae-
sariae regiaeque maiestatis intimi consiliarii et per regnum
Hungariae vicecancellarii, in spiritualibus vicarius et causa-
rum auditor generalis dilectis nobis in Christo, perillustri ac

generoso domino Georgio Radvánszky de Radvány ac spectabili ac magnificae dominae Elisabethae Petróczy, filiae olim Stephani ex magnifica domina Elisabetha Revay progenitae, in possessione Bicsicze committatu Trenchiniensi, adeoque dioecesi hac Nitriensi degentibus salutem et paternam in domino benedictionem Expositum est nobis nominibus et in personis vestris, qualiter vos iuxta ritum sanctae matris ecclesiae ad placita sacri matrimonii vel coningii vota convolare in eodemque ad in vicem laudabiliter iuxta et salutariter convivere velletis, verum ob impedimentum seu obstaculum quarti gradus consanguinitatis inter vos habiti huiusmodi votis vestris potiri sine sanctae matris ecclesiae dispensationis beneficio atque indultu haud possitis. Quare nos ad demissam vestram instantiam et postulationem, honestorum et proborum virorum efficacem recommendationem apud nos propterea factam (habentes firmam spem per cooperationem spiritus sancti gratiae vestrae conversionis ad fidem orthodoxam catholico Romanam) vobis hoc in passu paterne providere animarumque vestrarum saluti consulere volentes ex illa auctoritate et facultate, quam a praetitulato excellentissimo ac reverendissimo domino ordinario seu dioecesano praelato nostro plene et omni modo in nos delegatam nobisque concessam habemus, eam vobis praesentium per vigorem salutaris dispensationis gratiam paterne impertimur facultatemque indulgemus in domino, quatenus vos servatis et adhibitis omnibus circa hoc servari et adhiberi solitis ad praemissa sacri matrimonii seu coniugii vota salutariter convolari in eoque honeste convivere, proles etiam ex dei benedictione legitimas suscipere et progenerare, in vera tamen orthodoxa catholica fide ac timore dei educandas possitis et valeatis sitque vobis integrum et plene licitum. Datum Nitriae in aedibus solitae residentiae nostrae, die 5. Maii, anno 1721.

(III. osztály, XXVI. csomó, 1. szám melléklete.)

XXVII.

Radvánszky János levélfogalmazata Rácsay János nyitrai vicariushoz. Radvány, 1721. máj. 18.

Méltóságos püspök, nékem tapasztalt jó uram.

A minuta communicatioját veszem nagy kedvesen és nagy obligatioval s assecurálom egyszersmind ngdat, hogy sem nem bocsátom publicumra ezen ngd specialis gratiaját, sem pedig másokkal nem közlem az írást. Minthogy pedig sok benne a

consideratio és galibás violentiátul tartanak a felek, ngd gratia-jában vetett bizodalamtól viseltetvén mérészem accludálnom egy archiepiscopalis dispensationak valóságos mását (melyet szememmel láttam) a béli alázatos interpositionnal, hogy in conformitate huius lehessen meg ez is, ámbár cum mentione recommendationis virorum proborum ac honestorum, mentione item residentiae expositioneque facultatis et auctoritatis illustrissimae dominationis vestrae competenti.

Azon is instálnék ngdnál, minthogy az egy negyedizen való atyafiságnak gradusán kívől nincsen egyéb obstaculum, mely is ngd gratiája által reménlem tolláltatni fog, hogy promulgatio iránt a parte méltóztatnék ngod dispensálni ob evitandum periculum domesticum, melyet declarálnom irás szerint sok volna.

Ezen két karbéli alázatos instantia dolgában mi kegyes resolutioval méltóztatik ngd lenni, kérem méltóztassék praevie alkalmatossággal engem tudósítani, hogy bővebb informatioval küldhessem arra való emberemet ngd udvarlására.

Coeterum további gratiajában magamot ajánlván, maradok mindenkoron ngdnak.

A lap felső jobb szögletén: Domino Rácsay. Radvány, 18. Maii 1721.

Sajátkezü fogalmazat.

(III. osztály, XXXVI. csomó, 157. szám.)

XXVIII.

*Rácsay János Radvánszky Jánoshoz. Nagy-Bilicz, 1721.
máj. 22.*

Perillustris ac genereose domine, domine et fautor colendissime, salutem servitiorumque meorum paratissimam semper commendationem etc.

Literas praetit. D-onis V. (gratia recuperandae sanitatis hic in thermis Biliciensibus existens) debito cum honore percepi. Ad quas, quia directum et desideratum responsum hic et nunc dare non possum, eatenus veniam peto. Proxime pro festis penthecostalibus Nitriam redditurus responsum petitum et cathegoricum dare non intermittam.

Minuta ad me transmissa in archidioecesi praticari solita non videtur in substantialibus discrepare a minuta nostrae dioecesis. Ideo non iudico difficultatem fore in expedienda per dominum nostrum iuratum notarium desiderata dispensatione.

In reliquo me solito affectui et benevolentiae enixe commendans maneo P. ac G. D. V.

In thermis Biliciensibus, die 22. Maii 1721

servus obligatissimus
Joannes Rácsay v. N.¹⁾

Kívül: Radvánszky János czíme latinul.

(III. osztály, XXVI. csomó, 2. szám.)

XXIX.

Rácsay János Radvánszky Jánoshoz, Nyitra, 1721. jun. 2.

Perillustris ac generose domine mihi colendissime salutem et obligatissimorum servitiorum meorum commendationem.

Ut verbo et praemisso meo satisfaciam, super quo assecuraveram nuper praetiti. D-onem V. heri ex balneo Belicensi redux ad negotium praescitum taliter respondeo.

Formula dispensationis archiepiscopalis mihi transmissa concordat cum forma dispensationis hinc extradari solitae. In hac parte non est magna difficultas, prout nec dispensandi a promulgationibus, ideoque in his possum votis perillustris dominationis vestrae servire. Unica superest difficultas, ut videlicet copula illarum duarum honestarum personarum, juvenis nimirum et virginis per legitimum loci illius parochum, ubi virgo nubilus residet, aut in facie ecclesiae nostrae catholicae, aut alibi in honesto loco ritu nostro catholico fiat; secus enim non poterit fieri neque in hoc possum praelibatae dominationi vestrae, ita et illis duabus personis complacere, quia subsum superiorum meorum potestati, a quibus contra me valde animadverti posset, quia hoc est impracticabile et inauditum. Sunt autem plurima exempla in contrarium, ubi duae personae acatholicae dispensatae per parochum catholicum etiam in facie ecclesiae nostrae sunt coniunctae, prout sub vicariatu etiam meo et praedecessorum meorum saepius accidit, nec aliter fieri potest.

Pro ultimo, si ita placitum fuerit et dispensationem habere voluerit praelibata dominatio vestra, nomina et cognomina copulandarum personarum expresse transmittat, ita et aliquod testimonium proborum et honestorum virorum, quod sint in quarto gradu consanguinitatis ab utraque parte copulandae personae et praeter hoc impedimentum non sit aliud.

¹⁾ Vicarius Nitriensis.

His servet deus P. D. V. ad vota propria diu, feliciter.

Nitriæ, 2. Junii anno 1721.

Eiusdem P. ac G. D. V.

servus obligatissimus

Joannes Rácsay, vicarius Nitriensis

Kívül : Radvánszky János czíme latinul.

(III. osztály, XXVI. csomó, 3. szám.)

XXX.

Ifj. br. Révay Mihály Radvánszky Jánoshoz. Blatnicza, 1721. július 6.

Bizodalmas kedves bátyám uram.

Nagy bizodalmasan követem kgdet, hogy ily későn udvarlok levelemmel kgdnek, mert mind vártam, hogy parancsolatja szerint bizonyos hérről tudósíthattam volna kgdet, de ahoz, noha nem kicsény serénységemet adhibeáltam, nem vala szerencsém. Az asszony¹⁾ mihelyest elérkezett az úr,²⁾ mindjárt alá ment Bicsiczére. Ottan mint vannak, directe épen nem lehet végére járnom, hanem távúl értettem, hogy az úrfi³⁾ nem revocáltatott egyébért peregrinatiojából, hanem az házasságáért, kit is könnyen elhihettem, tudván az asszonynak hallhatatlan változó természetit. Talám pedig kgdnek máshonnan is vannak frissebb relatioi. Én ugyan már egy nihány levelit vettem az asszonynak; majd mindenikében azt írja, hogy alég várja, velem szemben lehessen, de meg sem álmodtam, hogy magát e dologban aperiálja előttem, minthogy az előtt oly diffidenter bánt velem, sőt ha volnék is az asszonynyal szemben és proiectálna előmbe valamit, akkor is az igaznál egyebet nem mondanék, kit már ez előtt is sok ézben mondtam, kivált kgtek részéről.

Elhitettem magammal nem kicsény boszuságára vagyon kgteknek, főképen ha már teljességgel által látta változását kgtekhez való ajánlott sinceritásának, tudom is nehezen szenvedheti el kgtek.

Szent székre stante commissione talám nem kívánja vinni kgd, noha talám, ha némely consideratioi nem volnának kgdnek, meg lehetne.

Áz úrnak írnya nem tartom igen hasznosnak, tudván,

¹⁾ Révay Erzsébet.

²⁾ Calisius.

³⁾ Ifj. Calisius.

hogy ő kgrme sörgeti ezen változást, jóllehet nem ártana tudatni ő kgrmével az egész dolgot circumstantialiter.

Vagy az úr, vagy az asszony felgyön ide e napokban aratás kedvéért, ha mit értenem lehet, megírom azonnal kgrdnek.

Széves örömmel értettem bátyám Gerhárd György uram ő kgrme hosszas bujdosásból való szerencsés megtérését. Igaz szolgálatomnak ajánlása után kívánom Isten ő kgrmét éltesse jó egészségben és consolálja minden képen. Alég várom, hogy láthassam. Ha lehetne annyi ürességem, udvarolnék ő kgrmének Királyfalván is és ha úgy lehetne lovagólnom, mint egy tuczet, esztendőnek előtte.

En oly goromba ember vagyok, hogy Sándor Pál¹⁾ uram lakodalmakor megsántult napam asszony lovával most is tészek kgrdnek alkalmatlanságot, kiről kötolesen követem is kgrdet; talán már eddig megépült.

Édes bátyám uram, mihelyest haza tértem Pestről egy lovász ficzkóm és örökös jobbjágyom is rosz lelkiismeretítől vádoltatván elszökett liberiástúl és hallom, szökevény szolgák patronusánál, komám Schmidek uramnál vagyon. Ha merném Dubraviczky uramot busétani, hogy megtudná ott vagyon-é kgrd engedelméből, igen obligáltatnám vele. Stb.

Blatnicza, 6. Julii 1721.

Ifj. Révay Mihály.

(III. osztály, XXVI. csomó, 105. szám.)

XXXI.

Ifj. br. Révay Mihály Radvánszky Jánoshoz. Blatnicza, 1721. július 20.

Bizodalmas kedves bátyám uram, ajánlom kgrdnek igaz kötolességgel való szolgálatomot.

Pusztá házamhoz való érkezésemről már eddig is udvarló levelemmel kgrdet tudósítottam volna, de rész szerint ide haza való mulatásomnak bizontalansága, rész szerint sok foglalatoságom tett akadályt.

Az pesti commissionak elhaladása noha majd közönséges, de még 15. huius az iránt való intimatio oda nem penetrált, csupán csak arról ment az fels. cancellaria levele, hogy dilatiojárul való instantiája az commissionak ő felségének repraesentáltatott. Inkább hiszem ugyan, az mint particularis correspondentiaimból vehetem észre, hogy dilatioba megyen, ki

¹⁾ Radvánszky János veje. Az esküvő 1721. máj. 27. volt.

nékem is nagyobb contentumomra esik, mert legalább aratásom által ide haza lehet maradnom és kevés dolgaimat valamely rendben hoznom.

Vajjon bátyám, Gerhárd György uramnak mi hérét hallja kgd? Ohajtva várnám szerencsés kijüvetelének hérét, talám pedig ha vagy közel lészen, vagy be is érkezik ő kgme Királyfalvára, öcsém uraimék ő kgmek nem fogják kémélni pennájukat az iránt való tudósétástúl, de várni fogom kgdtül is, ha annyéra merem busétani kgdet.

Innen egyéb hérrrel nem udvarolhatok kgteknek, hanem az mint néném Calisiusné asszonyom leveléből értettem, az úr az úrfival egyött¹⁾ elmúlt csötörteken Szt.-Mártonba érkeztek, onnan hová fordultak, nem tudom, mert nem is értekezödtem, de gondolom, hogy az úrfi peregrinatiojábúl haszontalanúl nem revocátatott volna, noha ellenben azt is értettem, quod ad irritis hymeneos properaverit; de hallom azt is, hogy robore tentandum est, quod fieri arte nequit. Colonellus et armatus est. Dii quoque sibi ex raptu uxores invenere.

Azonban csak meg nem szünik az elmém asszonyi embereknek állhatatlanságárúl való elmélkedéstől, in stricto tamen sensu, mert nem foglalom belé azokat, quarum constantiam habeo perspectam. Haec tamen in confidentia.

Blatnicza, 20. Julii 1721.

Igaz atyafia, kötöles szolgálja
Ifj. Révay Mihály.

(III. osztály, XXVI. csomó, 106. szám.)

XXXII.

Ifj. br. Révay Mihály Radvánszky Jánoshoz. Blatnicza, 1721. augusztus 18.

Bizodalmas kedves bátyám uram.

11. huius irott kgd úri levele tegnap jött kezembe. Domina Calisiana mind eddig sem gyött ide való jószágába. Magam is csudálom, annál inkább cselédje, hogy negligálhatja aratását kivált Mosóczon, ki épen szokása, majd természeti ellen való.

Igen könnyen elhiszem az kgd elmjének felháborodását s sérődését szévének, mert ha mindjárt ellent mondott volna az állhatatlan asszony, vagy maga nem proiectálta volna az dolgot, könnyebben szenvedhetné kgd. Bizony szévesen praescribálnék recipét, ha annyi eszem és tehetségem volna, de oly

¹⁾ Calisius és fia, a ki később Petrőczy Erzsébetet nőül vette.

okos úri embernek ismérem lenni kgdet, hogy ebben is úgy tudja magát temperálni, hogy sem egészségének nem árt, kedves gyermeke és egész úri háza böcsületit illendőképen vindicálni fogja, meg is nyugtatja azon elméjét (ha ugyan csak nem megyen véghez a dolog), hogy az Istennek nem tetszett és ki tudja, ha ő szt felsége nem akarja ezzel is öcsém uralmot valamely következendő gonosztól praeserválni.

Ezen órában is voltam szemben egyik szolgájával, ki tegnap Bicsiczeről jövő tisztartójával, Csapray Sámuellel volt szemben és specialiter tudakozódott tőle e dologról, de az sem tudott egyenesen semmit is mondani egyebet, hanem, hogy az úrfi az asszony dolgában nemes Nyitra vármegye gyűlésében ment Verbóra, noha volt már itt e napokban incerta authore olyan hér is, hogy már az copula is meg lött volna közöttük, jóllehet semmi confirmatioját nem hallottam azóta.

Mely széves obligatioval vagyok mind kgtekhez, mind királyfalusi atyafiakhoz és kiváltképen bátyám, Gerhárd György uralmot óhajtva kívánván látnom. Isten látja széveimet, hogy igen örömet mennék kgtek udvarlására, nem is tartóztat annyira az aratás, mint más némely dolgaim és kivált egészségemnek gyengesége, ki épen nem biztat most annyi erővel, hogy vagy Harmanyczet lóháton, vagy nagy hegyet sézán által lehessen hágnom. Tudom is, a mint engem ismér kgd, hogy helybe hadni méltóztatik ezen helyes mentegetésemet. Mivel pedig a domina nincsen Mosóczon és kgd resolválta magát általgőni stubnyai hévözbe, tartanám szerencsémnek, ha itt udvarolhatnék kgdnek. Napot pedig kgnek praefigálni nem praesumálom, mert ha ide magát meg nem alázhatná, csak méltóztatassék ezen emberem által tudósítani, mikor érkezhetik bizonyosan Hévizbe, oda compareálok én is okvetetlen. Teszek is oly rendelést itten, ma Stiavnicskára rándulván, hogy mihelyest ide érkezik az kgd levele, sietve vigyék utánam. Blatnicza, 18. Augusti 1721.

Igaz atyafia, kötöles szolgája

Ifj. Révay Mihály.

(III. osztály, XXVI. csomó, 107. szám.)

XXXIII.

*Mihor György Radvánszky Jánoshoz. Német-Próna, 1721.
szept. 5.*

Perillustris ac doctissime domine, domine colendissime.

Ex dominationis perillustrae literis ad me directis per-
cepi interdictum de assistentia futuri matrimonii cum aliquo

alio, quam cum filio perillustris dominationis vestrae illustrissimae domicellae Petrőczy ob iam contracta sponsalia cum P. D. V. filio. Unde respondeo, ex parte mea non inveno difficultatem ipsi renuntiandi assistentiam, attamen si casus veniret ad me, directionem accipiam iuris canonici, quid eo tempore agendum aut ommittendum sit, si nempe ad usque illud tempus variaretur casus iam mihi delatus.

His me commendo et maneo

Theuto Pronae, 5-ta currentis 1721.

P. D. V. servus paratissimus
Georgius Mihor.

P. S. Si convenientem titulum non dederim parcat mihi D. V. penitus enim ignoro status dominationis vestrae.

Kívül: Perillustri ac generoso domino, domino Joanni de Radvány (pleno titulo) amico suo colendissimo ad proprias manus, in castello Radvány.

(III. osztály, XXI. csomó, 85. szám.)

XXXIV.

*Zdanszky András és Augustini Mátyás Radvánszky Jánoshoz.
Naczpál (?) ¹⁾ 1721. szept. 7.*

Vir spectabilis, nobilitate illustris, domine fautor noster quavis pietate colende.

Die nonarum Septembris recte nobis redditae sunt literae, quibus quod significatum, nos ruminati sumus invicem remque altius perpendebamus, utrum sana conscientia et absque periculo, si id nobis iniungeretur, praestare possemus? Quodsi ita est, quem admodum ex literis spectabilis domini intelleximus utrinque datam esse fidem eamque modo decenti roboratam, nos illaesa conscientia cum alio copulare nequiremus. Consensus enim parentum et data utrinque fides, quae alioquin desponsatio dici solet, est primum vinculum matrimonii. Quamquam equidem nos extra periculum sumus, cum illa suos aulicos habeat concionatores, gratias tamen agimus maximas, quod dominus spectabilis pro sua erga nos benevolentia singulari monere voluerit, ne hac in re quidquam audemus. Quoad eius fieri potest, carebimus, nec temere, si iubebimur, faciemus.

¹⁾ Keltetés hely nélkül. Zdanszky Andrásra nem talállok adatot, de Augustini Mátyás, a ki irodalmilag is működött (*De patientia* szláv nyelven) 1721-ben körülbelül Naczpálon volt pap. 1732-ben Krajnán, később Trencsénben, L. Fabo A. Monumenta Evangelicorum. Aug. conf. in Hungaria historica I. 163, II. 186, III. 109 és 181. ll.

Reliquum servet deus immortalis dominum spectabilem cum dilectissima conthorali incolumem quam diutissime, rebus vero spectabilis ac ornatissimi filii idem deus faveat benignissime, in quo pietatis sincerae voto manemus spectabilis domini nostri

Die 7. Septembris 1721.

servi et clientes
Andreas Zdanszky et
Mathias Augustini.

(III. osztály, XXXIV. csomó, 16. szám.)

XXXV.

Révay Erzsébet és leánya Petröczy Erzsébet kibékül Radvánszky Jánossal és fiával Györggyel, kölcsönösen visszaadván a házassági jelül adott gyűrűket. Mosóc, 1721. szept. 18.

Én alább irt adom tudtára az kiknek illik ez levelem rendiben, hogy az minémő egyenetlenség s viszátkodás történt mult napokban tekintetes, nemzetes s vitézlő öcsém, Radvánszky János uram ő kgme s az édes fia Radvánszky György uram és én közettem s édes leányom Petröczy Erzsébet között azon okból, hogy gyűrő váltás után időközben mindkét félnek következett kedve s abbéli szándékjának elidegenetésére nézve azon dolog kívánatos végét nem érhetette. Ahoz való képest, hogy bizonyos helyes consideratiokból pörös villongás s viszátkodás eltávoztathassék s annak helyében inkább jó atyafiság és keresztényeni szomszidság megtartathassék, visszatérítettvén mindkét fél becsületes atyafiak specialis közben vetésére nézve nemzetes Ghillány Gáspár uram által annak rendi szerint említett házasságbéli jelöl adott gyűrők, valamint magunk irás szerint quietáltattunk az iránt ő kgmek által, az édes leányommal a szerint mi is vigore praesentium kötelezzük magunkat, hogy felejdékenységben vévén minden izetlenséget és ő kgmek ellen való neheztelésünket, többé se szóval, sem cselekedettel, sem peniglen semmi némű kigondolható okkal s móddal jó névnek sértetésére avagy becsületlenségekre s károkra czilozó állapotokban ő kgmek házának véteni, avagy ő kgmek ellen agyarkodni nem akarunk s nem is fogunk, sőt az egész eddig való ezen materiában fönt lévő dolgainkat per absolutum cassáljuk s annihiláljuk s mortificáljuk. Mely dolognak nagyobb hathatóságára s bizonyosságára adtam ezen saját kezemmel subscribált s pecsétemmel megerősített assecurationomat.

Kült mosóczi kastélyban, 18. Septembris 1721.

(p. h.) Révay Ersibet

Coram me Casparo Ghillányi inelyti comitatus Trenchi-
niensis iudice appellationum. (ph).

(I. osztály, XXVII. csomó, 189. szám.)

XXXVI.

*Záborszky Jakab Radvánszky Jánoshoz. Ivánkafalva, 1721.
szept. 19.*

Spectabilis ac generose domine, domine gratiosissime, salu-
tem et oboedientissimorum meorum obsequiorum debitam
promptitudinem.

Tardius, quam humillima obligatio mea requirebat ad
nuperas spectabilis dominationis vestrae in absentia domini
collegae meae respondeo literas, demisse deprecando, ne hanc
remoram alicui negligentiae meae, sed aliis quibusdam conside-
rationibus responsum in hodiernum usque diem differre suaden-
tibus gratiose adscribere dignaretur. Quarum contenta non
sine cordolio lecta nos informabant, magnificam domicellam
Petróczy aliorum sine dubio instinctu fidem futuri coniugialis
amoris filio spectabilis dominationis vestrae, domino, domino
Georgio de Radvány, datam inconvenienter et minus decenter
exsolvere velle. Utinam illustrissima domina Calisiana in illis
piis intentionibus respectu coniugii inter filiam suam S. D. V.
ineundi perseverasset, nunquam facti huius eandem poenituis-
set. Modo vero ad illustrissimam dominam Calisianam sive sua
sponte, sive aliorum consiliis inductam contravenire intentio-
nibus illis etiam communi rumore informemur, facile est conii-
cere absque poena et ultione divina, quae est timenda, aliisque
mille incommodis, quae praecavenda sunt, piarum intentionum
retractionem fieri non posse.

Institutionem siquidem divinam sancte et pie esse trac-
tandam, nullus est piorum Christianorum, qui improbet. Quan-
tum S. D. V. literis . . . . . praemissam attinet inhi-
bitionem, etsi illustrissima domina Calisiana duos aulicos con-
cionatores habeat, tamen illis fors non iuratis, nobis circa
proclamationem et ipsam copulam exequenda negotia commit-
teret in favorem S. D. V. et ob soticas inhibitiones causas,
me cum domino collega meo ad ista minime immisurum sancte
polliceor in aliis rebus pro contento servire cupiendo.

In reliquo me ulteriori gratiae commendans maneo S. D. V.

Ivánkafalvae, 19. Septembris 1721.

servus humillimus
Jacobus Záborszky.

Kívül: Spectabili ac generoso domino, domino Joanni de Radvány, certorum inclytorum comitatum tabulae assessori primario (salvis competentibusque honorum titulis) domino, domino gratiosissimo. Radvány.

(III. osztály, XXXIV. csomó, 1. szám.)

XXXVII.

Tapolcsányi Lőrincz Radvánszky Jánoshoz. Nagy-Szombat, 1721. okt. 22.

Ajánlom kgdnek Isten áldása után becsülettel való szolgálatomot.

Értettem becsületes emberektől miképen végzett legyen kgd maga édes fia dolgát Petróczy kisasszonynyal; nem tudom ugyan micsodás consolatioval, hanem szívesen kívánom jobb szerencsét. Azonban, édes jó uram, juttatom (eszébe) kgdnek maga sokszori hozzám tett oblatióját. Való ugyan, hogy a házasság nincsen, de az én fáradságom ugyan meg volt és használt kgdnek, mert ha ugyan talem, qualem dispensationem nem nyertem volna, semmit sem nyert volna kgd post resultum domicellae. Azért kedves nagy jó uram, én ugyan nem kívánom. azt, hogy maga ígérését teljesen kgd megtartsa, de legalább valamely részéből pro Albanet . . . aedificio kívánna consoláltatni.

Ezt pedig kgd maga bölcs opiniojára hagyom: talám úgy történhetik, hogy másszor is szolgálhassak kgdnek.

Ajánlom azonban magamat kgd szép affectiojában és maradok P. D. V.

Tyrnaviae, 22. Octobris 1721.

servus in Christo
Laurentius Tapolcsányi.

Kívül: Radvánszky János czíme latinul.

(III. osztály, XXXI. csomó, 8. szám.)

XXXVIII.

Radvánszky János válasza Tapolcsányi 1721. okt. 22. költ levelére.

Bizodalmas nagy s jó uram.

Nem hogy kgd úri levelét vettem (mert nagyra becsültem mindenkor s becsülöm), de hogy proveniáltatni láttam, azt igen sajnálom, mert bizonyságom az Isten, kgd szíves patro-

ciniumának, valamint hogy örökes emlékezetet érdemel, a szerint mindenkor eszemben lévén, annak recognitioját (a menynyire kitelhető, praevie megkésztette a fiam)¹⁾ ámbár nem succedált is a dolog, épen se el nem mulattuk, se nem halasztottuk volna (kisfaludi első utunknál tovább),²⁾ az mint is fogja kgd azt proxime kezéhez venni.

Az álnok s csalárd szívó emberekkel való végezésünk penig korántsem az, a mit supponálnak mások, de nem praesumá-lom mostan relatiojával terhelnem kgdet kívánván inkább coramra hagynom.

En azonban megbecsülhetetlen patrociniumját s gratiaját kgdnek magam és szegény házom szerencséjére továbbra is impetrálok és maradok az enyémekekkel egyött mindenkoron kgd

Sajátkezű fogalmazat.

(III. osztály, XXXVI. csomó, 196. szám.)

XXXIX.

Tapolcsányi Lőrincz Radvánszky Jánoshoz. Nagy-Szombat, 1722. jan. 24.

†

Mindenkori bizodalom szerént nagy jó uram.

Ajánlom az úrnak sok számos szerencsés és minden isteni áldással teljes új esztendőtt.

Az úr expressus embere által vettem minden fogyatkozás nélkül küldett 50 körmeczi aranyakat. Igen nagy alázatosan köszönem hozzám való szép akaratját. Jövendőben miben lehet szolgálnom, szívesen benne fáradni el nem mulatom. Adja Isten ő szent fölsége, hogy ha kívántatnék szerencsé-
sebben fáradhassunk, de reménlem, nem lészen oly akadálunk, hogy el ne távozhatnánk.

Isten dolga, hogy az elszökött s elállott félt már is látogatta. Tanuljon nem kicsin állapotnak lenni hűtet megszegni.

Abban kgd bizonyos legyen, hogy in omnibus honestis et licitis mindenkor mind kgdnek s mind peniglen kgd fiainak kész s köteles szolgálja leszek, az mint is maradok P. D. V.

servus in Christo

Laurentius Tapolcsány.

Tyrnaviae, 24. Januarii 1722.

Kívül: R. János czíme latinul.

(III. osztály, XXXI. csomó, 9. szám.)

¹, ². Áthúzva.

XL.

Radnászky János br. Revay Mihályhoz.

Bizodalmom szerint való jó uram s kedves öcsém, ajánlom kgdnek mindenkori köteles szolgálatimat.

Veszem igen kedvesen az kgd atyafiságos tudósítását és felvett szives munkáját kívánom igaz kötelességgel megszolgálnom gyermekémmel együtt.

Tartom egy jó jelnek az asszony, néném Calisiusné asszonyom hajlandóságát, bár ugyan is lett volna jelen a kisasszony is és ha ez idő alatt találna feljöni Turóczba, azon bizodalomban kérem kötelesen kgdet, hasonló modalitással ott is szót tenni méltóztassék

Ha csak vallásunkról valókról gondolkodnának és a titulust nem difficultálják, bizony jobban nem accommendáltatik sehol is.

Nékem azt írja az asszony, hogy Mérey urakkal leendő conferentia kedvéért e napokban Bajnóczba szándékozik és onnan talán Bicsicére, de ha kgd disponálhatná, hogy térne meg inkább Bajnóczról és a kisasszonyt is hozatná fel (mint-hogy az ott való lakásának haszna ugy sem üti fel alkalmatlanságot) igen jó volna.

Én is kgd tudósítását vévén és ha javallaná kgd s nem hertelenkedik, pozsonyi utjával általrándulnék vagy egy napra Mosoczra, mert magam is azt tartom ugyan, hogy a dispensatiot suppresso nomine köll megpróbálni, hogy conditionata ne légyen, de azt is megcselekednünk in spem incertam nehéz. Ahhoz idő nap előtt való elhéresedését e dolognak praecipialván az asszony (melyet mind az úrra nézve s mind penig, hogy dispensatio impetrálásának útját az irígység bé ne vágja, magam is approbálok) tehát illendő mód s rend szerint udvarlania a fiamnak s ott a szolgarend s belsőbb embereinek favorát captálni etc. nem lehet, melyből is, hogy mi mord rusticitását ne véljük s meg ne ítéljük érette, midőn a két úri személyt az iránt deprecálnom szükséges, szükséges egyszersmint valóságos resolutiojokat is sub manu vennem, ugy hogy ha Istennek tetszik, már bizonyosra fáradnak dispensatio kiserzésében, melyet is Isten után kgd atyafiságos cooperatioja által reménleném.

Hogy ha penig ugyanis (az mint talámmal írta) Bajnóczbúl Bicsicére menne, vagy ment volna eddig az asszony, vajjon édes öcsém uram merném-e kérnem s volna-e érdemünk

hozzá, hogy oda is már egyenesebb és világosabb propositioval fáradni e dologban méltóztatnék kgd? Nem accedál ugyan ez által én igaz kötelességemhez, de constringáltatik szorosabban ez által egész házom kgd s úri maradéki örökes szolgálatira.

Sándor Pál uram promulgatioja iránt való dispensatio nekünk is alkalmasan esnék, de ennek elég ideje, mindazonáltal Isten felvén kgdet Pozsonyba, onnan fogom várnom tudósétását, mint fognának hozzá mondani a pap úrak.

Sajátkezű fogalmazat.

(XXXVI. csomó, 161. szám.)

DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR

Lelt.

10.903-1955

